

Hallituksen esitys Eduskunnalle video- ja muiden kuvaohjelmien tarkastamista koskevaksi lainsäädännöksi

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi laki video- ja muiden kuvaohjelmien tarkastamisesta. Ehdotetun lain mukaan elinkeinotoiminnassa ei saisi tarjota ostettavaksi, vuokrattavaksi tai lainattavaksi taikka luovuttaa liikkuvina kuvina katseltavaksi tarkoitettua ohjelmaa kuluttajalle ennen kuin ohjelma on tarkastettu ja hyväksytty levitettäväksi.

Tarkastuttamisvelvollisuus ei koskisi viranomaisen eikä Yleisradion valmistamaa ohjelmaa. Opetusministeriö voisi antaa hakemuksesta luvan, että elinkeinonharjoittajan valmistamia tai maahantuomia ohjelmia saadaan levittää elinkeinotoiminnassa ilman tarkastusta. Tarkastuksesta olisi ohjelman sisällön tai käyttötarkoituksen perusteella vapautettu suuri joukko ohjelmia. Jos ohjelma on tarkastettu elokuvien tarkastuksessa, sitä ei tarvitsisi enää tarkastaa ehdotetun lain nojalla.

Ohjelmaa ei saisi hyväksyä levitettäväksi, jos se on ilmeisesti lain vastainen tai, ottaen huomioon

miten sen tapahtumat on kuvattu tai millaisessa yhteydessä ne on esitetty, epäsiiveellinen tai raais-tava taikka on omiaan kauhua herättämällä tai muulla tavoin vaikuttamaan mielen terveyttä vahingoittavasti. Tarkastuksessa voidaan määrätä, silloin kuin kieltoperusteiden soveltaminen sitä edellyttää, ettei ohjelmaa saa elinkeinotoiminnassa luovuttaa 18 tai 16 vuotta nuoremmalle tai että ohjelmasta on poistettava kielletyt kohdat.

Tarkastuksen toimittaisi valtion elokuvatarkastamo. Tarkastusmenettelyssä noudatettaisiin soveltuvin osin, mitä elokuvien tarkastuksen toimittamisesta on säädetty.

Esityksessä ehdotetaan myös tarkistettavaksi rikoslain 16 luvun 26 §:ssä olevaa väkivaltakuvausten levittämistä koskevaa rangaistussäännöstä.

Ehdotetut lait voidaan saattaa voimaan aikaisintaan kolmen kuukauden kuluttua niiden hyväksymisestä. Vuoden kestävä siirtymävaiheen aikana voitaisiin kuitenkin elinkeinotoiminnassa levittää tarkastuttamattomiakin ohjelmia.

SISÄLLYSLUETTELO

	Sivu		Sivu
YLEISPERUSTELUT	3	5. Esityksen organisatoriset ja taloudelliset vaikutukset	17
1. Esityksen yhteiskunnallinen merkitys	3	YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT	18
2. Nykyinen tilanne ja siihen johtanut kehitys	3	1. Lakiehdotusten perustelut	18
2.1. Liikkuvien kuvien esittämisen kehitys	3	1.1. Laki video- ja muiden kuvaohjelmien tarkastamisesta	18
2.2. Videotekniikka ja videon levinneisyys	4	1.2. Laki rikoslain 16 luvun 26 §:n muuttamisesta	24
2.3. Liikkuvien kuvien esittämisen sääntelystä	4	2. Tarkemmat säännökset ja määräykset	24
2.4. Video-ohjelmien esittämisen ja luovuttamisen sääntely	5	3. Voimaantulo	25
2.5. Ennakkotarkastus sekä tallenteiden levittämistä rajoittavat säännökset eräissä maissa ..	6	4. Säättämisjärjestys	25
3. Asian valmistelu	7	LAKITEKSTIT	25
3.1. Oikeusministeriön työryhmä	7	1. Laki video- ja muiden kuvaohjelmien tarkastamisesta	25
3.2. Toisen lakivaliokunnan mietintö ja eduskunnan toivomus	8	2. Laki rikoslain 16 luvun 26 §:n muuttamisesta	29
3.3. Videotoimikunnan mietintö ja lausunnot ..	8	LIITE	30
4. Nykytilanteen arviointia ja uudistusehdotus	9	Rinnakkaisteksti	30
4.1. Väkivaltakuvausten katselun vahingollisuus ..	9		
4.2. Suomessa tarjolla oleva video-ohjelmisto	9		
4.3. Ennakkotarkastuksen tarpeellisuus	9		
4.4. Ehdotuksen suhde sananvapauteen	11		
4.5. Uudistusehdotus	12		

YLEISPERUSTELUT

1. Esityksen yhteiskunnallinen merkitys

Varsin suuri yksimielisyys vallitsee siitä, että väkivaltaviihteen ja erityisesti sen karkeimpien muotojen leviäminen videotekniikan välityksellä on voitava estää. Huolestuneisuutta on aiheuttanut erityisesti tieto siitä, että väkivaltakuvausten jatkuvalla katselulla voi olla vahingollisia vaikutuksia ainakin lapsiin ja nuoriin. Videotekniikka mahdollistaa sen, että elokuvien ja muiden ohjelmien tarjonta kodeissa laajenee ja siten myös sen, että lapset ja nuoret voivat katsella entistä enemmän juuri väkivaltaväritteisiä ohjelmia.

Suomessa on ollut voimassa jo useita vuosikymmeniä elokuvien tarkastuttamisvelvollisuus. Elokuvaa ei saa julkisesti esittää ennen kuin se on tarkastettu ja hyväksytty esitettäväksi. Elokuvien ennakkotarkastus ei koske elokuvien eikä videota muiden ohjelmien luovuttamista tai levittämistä.

Toukokuussa 1983 voimaan tullessa laissa on säädetty rangaistus sille, joka pitää kaupan, myy tai vuokraa elokuvan tai muun tallenteen, joka sisältää raakaa väkivaltaa (rikoslain 16 luvun 26 §; 283/83). Tällaisten elokuvien ja tallenteiden maahantuonti ja valmistus on myös rangaistavaa. Väkivaltakuvausten levittämistä koskeva rangaistussäännös säädettiin nimenomaisesti videotekniikan avulla välitettävän väkivaltaviihteen ja erityisesti sen karkeimpien muotojen leviämisen rajoittamiseksi. Jo esitystä valmisteltaessa katsottiin, että rangaistussäännös on vain yksi, mutta kiireellisesti toteutettava keino estää videoväkivallan leviämistä. Mahdollisena pidettiin myös ennakkotarkastusvelvollisuuden säätämistä video-ohjelmille.

Pelko siitä, että väkivaltaviihde leviää yleisön ja erityisesti nuorten keskuuteen videotekniikan välityksellä, on väkivaltakuvausten levittämistä koskevan rangaistussäännöksen voimaantulosta huolimatta edelleen ajankohtainen. Pelkästään jälkikäteistä rangaistussääntelyyn perustuvaa kontrollia ei pidetä riittävänä. Kriminalisointiin liittyy myös melkoisia tulkinta- ja valvontaongelmia. Kaikkein parhaiten voidaan videoväkivallan

leviäminen yleisön keskuuteen estää säätämällä video-ohjelmien levittämistä varten ennakkotarkastus.

Ennakkotarkastuksen käyttöönottamiseen liittyy kuitenkin tärkeitä periaatteellisia ja käytännöllisiä kysymyksiä. Se, että video-ohjelmat on tarkastettava ennen niiden levittämistä yleisölle, merkitsee poikkeusta hallitusmuodon 10 §:ssä säädetystä sananvapaudesta. Ennakkotarkastuksesta aiheutuu vaivaa videoalan yrittäjille. Tavoite, johon ennakkotarkastuksella pyritään, yleisön ja erityisesti nuorten ja lasten suojaaminen väkivaltaviihteen katselemisesta aiheutuville haitoilta, on kuitenkin niin tärkeä, että ennakkotarkastuksen käyttöönottamiselle katsotaan kuitenkin olevan riittävästi perusteita.

Ennakkotarkastuksesta aiheutuvan hallinnollisen ja muun haitan on oltava järkevässä suhteessa tarkastuksesta saavutettavaan hyötyyn. Siksi tarkastusvelvollisuudesta onkin vapautettava mahdollisimman paljon sellaisia ohjelmia, joiden ei voida olettaa sisältävän mitään kiellettävää. Lisäksi menettelystä on tehtävä mahdollisimman joustava, yksinkertainen ja kustannuksiltaan kohtuullinen.

2. Nykyinen tilanne ja siihen johtanut kehitys

2.1. Liikkuvien kuvien esittämisen kehitys

Liikkuvien kuvien katselu on 1900-luvulla kehittynyt yhdeksi keskeiseksi joukkotiedotuskulutuksen muodoksi. Sen painopiste on ajan mitaan siirtynyt kodin ulkopuolelta (elokuvateatteri) kotiin (televisio). Liikkuvien kuvien katselun kehitys voidaan pääpiirteittäin jakaa kolmeen vaiheeseen: elokuvateatterielokuvaan, nykymuotoisen television yleistymiseen ja kuvaan perustuvan uuden viestintäteknologian tuloon.

Kodin ulkopuolisen elokuvatoiminnan perustana on elokuvateatterissa esitettävä 35 millimetrin elokuva. Enimmillään Suomessa on ollut yli 600 elokuvateatteria. Nykyisin niitä on noin 370. Ytimeltään elokuvakulttuuri on muodostunut

Suomessa kansainvälisestä viihdepohjaisesta, osaksi taiteellisesti arvokkaastakin elokuvasta. Elokuvan esittäminen ja maahantuonti on pääasiallisesti ollut liiketoimintaa. Vuosittain maassamme esitetään elokuvateattereissa noin 1 700 pitkä elokuvaa. Maahan tuodaan vuodessa noin 200—250 pitkä elokuvaa.

Nykymuotoisen televisiotoiminnan perustana on ohjelmien lähettäminen televisiovastaanottiin vapaasti etenevien radioaaltojen välityksellä. Tämä toiminta sai alkunsa Suomessa 1950-luvulla, ja seuraavan vuosikymmenen puoliväliin mennessä se keskittyi Oy. Yleisradio Ab:lle. Ohjelmatoiminta on julkisessa valvonnassa, jota harjoittaa viime kädessä eduskunnan valitsema Oy. Yleisradio Ab:n hallintoneuvosto. Televisiossa esitetään ohjelmia vuodessa noin 4 500 tuntia. Tästä televisio- ja elokuvateatterielokuvien sekä sarjafilmiin osuus on noin 20 prosenttia.

Liikkuvan kuvan levittämiseksi ja esittämiseksi on kehitetty uusia teknisiä järjestelmiä, kuten video, kaapelitelevisio ja yleisradiosatelliitit. Uuden viestintäteknologian myötä liikkuvien kuvien tarjonta kodeissa laajenee huomattavasti ja ohjelmien valintamahdollisuudet lisääntyvät.

2.2. Videotekniikka ja videon levinneisyys

Erityisesti videotekniikan käyttöönotto on tätä nykyä olennaisesti lisännyt mahdollisuuksia välittää kuva-aineistoa yksityiseen käyttöön. Videojärjestelmään kuuluu televisiovastaanotin ja videoliikkeen kuvanauhuri, jonka avulla voidaan tallentaa kasettiin sijoitettuun kuvanauhaan kuva-aineistoa ja toistaa sitä televisiovastaanottimen välityksellä. Kuvanauhureita oli vuoden 1985 loppuun mennessä myyty yhteensä noin 380 000, mikä vastaa noin 20:ta prosenttia kotitalouksista. Näyttää siltä, että erityisesti nuorten keskuudessa video-ohjelmien katselusta on muodostunut eräänlainen sosiaalisen kanssakäymisen muoto.

Eräiden arvioiden mukaan vuonna 1995 olisi 40 prosentilla kotitalouksista käytössään kuvanauhuri.

Videolaitteilla katseltaneen eniten televisiosta tallennettua ohjelmistoa. Maahamme tuotiin vuonna 1985 noin 416 000 valmiiksi nauhoitettua kasettia. Suurelle yleisölle suunnatusta ohjelmatarjonnasta pääosan muodostavat kuvakasetille tallennetut elokuvateatterielokuvat. Myytävänä ja vuokrattavana olevia ohjelmanimikkeitä oli syksyllä 1985 kaikkiaan noin 3 700, joista yli puolet oli jännitykseen ja toimintaan perustuvia eloku-

via. Videokasettien myynti- ja vuokrauspisteiden määrä on myös huomattavasti kasvanut. Vuoden 1985 syksyllä niitä oli noin 1 200. Myös muuhun kuin ajanvietteeseen tarkoitettun videon käyttö on nopeasti laajentunut, muun muassa mainonnan, koulutustoiminnan ja oppilaitosten piirissä.

2.3. Liikkuvien kuvien esittämisen sääntelystä

Hallitusmuodon 10 §:n mukaan Suomen kansalaisilla on "sanan vapaus sekä oikeus kirjoituksen ja kuvallisen esityksen painosta julkaisemiseen kenenkään niitä ennakolta estämättä". Näiden oikeuksien käyttämisestä voidaan säätää lailla. Painovapausslain 1 §:n mukaan jokaisella Suomen kansalaisella on oikeus julkisen viranomaisen saamatta ennakolta panna minkäänlaista esitettä julkaista painokirjoituksia. Toimenpiteisiin painovapausslain nojalla voidaan ryhtyä vasta jälkikäteen, sitten kun painotuote on havaittu sisältönsä rikolliseksi.

Liikkuvien kuvien esittämiseksi on lailla asetettu tuntuvia rajoituksia kuin painotuotteiden levitykselle. Yhteistä liikkuviin kuviin perustuvan viestinnän sääntelylle on ollut se, että valtiovalta jossakin muodossa ja yleensä ennakolta valvoo sitä, minkälaista kuvallista aineistoa yleisölle välitetään. Kuvalliseen viestintään kohdistuneet sääntelytoimet ovat kehittyneet eri aikoina ja kutakin välinettä varten erikseen. Elokuvateatteritoiminnassa sääntelyn perustana on ollut elokuvan ennakkotarkastus, joka on Suomessa ollut voimassa 1910-luvulta ja lailla järjestetty vuodesta 1945. Elokuvien ennakkotarkastuksen sisältönä on, ettei elokuvaa saa esittää Suomessa ennen kuin se on tarkastettu ja hyväksytty esitettäväksi. Elokuvien ennakkotarkastusvelvollisuus pohjautuu siihen käsitykseen, että elokuvaesitykset ovat psykologisesti vaikuttavampia kuin painotuotteet ja että siksi on tarpeen estää ne haitat, joita elokuvan esittämisestä voi aiheutua yksilölle ja valtiovalle.

Televisiotoiminnassa esitettävät elokuvat ja muut ohjelmat on vapautettu tarkastusvelvollisuudesta nykyisen elokuvien tarkastuksesta annetun lain (299/65) mukaan. Yleisradiotoiminnassa lähetettävien ohjelmien sisällölle ei muutenkaan ole lailla säädetty erityisiä rajoituksia. Tämä johtuu siitä, että yleisradiotoiminta sinänsä on jo säädetty valtioneuvoston toimiluvan varaiseksi. Lupa yleisradiotoiminnan harjoittamiseen on tätä nykyä Oy. Yleisradio Ab:llä sekä eräillä paikallisilla ääniyleisradiotoimintaa harjoittavilla yhteisöil-

lä. Ylintä päätösvaltaa Oy. Yleisradio Ab:ssä käyttää lisäksi eduskunnan valitsema hallintoneuvosto. Oy. Yleisradio Ab:n ohjelmatoiminnassa noudatetaan hallintoneuvoston hyväksymää ohjelmatoiminnan säännöstöä.

Radiovastuulaissa (219/71) säädetään siitä, kuka on vastuussa teosta, jonka rangaistavuus perustuu yleisradiotoiminnassa lähetetyn ohjelman sisältöön.

Yleisradiolainsäädäntö on paraikaa uudistettavana. Radio- ja televisiokomitean ehdotuksen mukaan Oy. Yleisradio Ab:lla olisi oikeus harjoittaa yleisradiotoimintaa suoraan lain nojalla. Sen lisäksi lupa yleisradiotoiminnan harjoittamiseen voitaisiin antaa Suomen kansalaiselle ja suomalaiselle yhteisölle. Komitea ehdotti uuteen yleisradiolakiin otettavaksi myös säännökset kielletyistä yleisradio-ohjelmista (komiteanmietintö 1984:7).

Uuteen teknologiaan perustuvia joukkotiedotusvälineitä koskevaa lainsäädäntöä ei toistaiseksi ole. Hallitus antoi syyskuussa 1985 eduskunnalle esityksen kaapelilähetystoimintaa koskevaksi lainsäädännöksi (hall.es. 108/1985 vp.). Myös kaapelilähetystoimintaa koskevaan hallituksen esitykseen on otettu säännös, jonka mukaan ohjelma ei saa sisältää raakaa väkivaltaa eikä olla mielenterveyttä vahingoittava eikä epäsiiveellinen. Video-toimikunta selvittelee videotallenteiden tuotantoon, jakeluun, maahantuontiin, vientiin ja julkiseen esittämiseen liittyviä kysymyksiä.

2.4. Video-ohjelmien esittämisen ja luovuttamisen sääntely

Vaikka videota joukkotiedotusvälineenä säätelävää lainsäädäntöä ei vielä ole, on video-ohjelmien levittäminen ja esittäminen eräiden tuntuvienkin rajoitusten alaisista. Elokuvien ennakkotarkastusvelvollisuus koskee myös julkisesti esitettäviä video-ohjelmia. Väkivaltakuvausten sekä epäsiiveellisten julkaisujen levittämistä koskevat rangaistussäännökset soveltuvat myös video-ohjelmien levittämiseen.

Elokuvien ennakkotarkastus. Elokuvien tarkastuksesta annetun lain 1 §:n mukaan elokuva saadaan esittää Suomessa vain, jos se on tarkastettu ja hyväksytty esitettäväksi siinä järjestyksessä kuin siitä lailla säädetään. Lain 1 §:n 2 momentissa olevan elokuvan määritelmän perusteella videotallennetta on pidettävä laissa tarkoitettuna elokuvana, joten elokuvien tarkastusvelvollisuus koskee myös videotallenteiden esittämistä. En-

nakkotarkastusvelvollisuus on voimassa riippumatta siitä, missä paikassa elokuva esitetään. Periaatteellisista ja käytännöllisistä syistä on kuitenkin säädetty, että esimerkiksi yksityisessä kodissa saadaan pääsääntöisesti esittää tarkastamattomia-kin elokuvia.

Lain 3 §:n mukaan esitettäväksi ei saa hyväksyä sellaista elokuvaa, joka on sisällykseltään ilmeisesti lain tai hyvien tapojen vastainen tai joka, ottaen huomioon miten sen tapahtumat on kuvattu tai millaisessa yhteydessä ne on esitetty, on epäsiiveellinen tai raaistava taikka on omiaan kauhua herättämällä tai muulla tavoin vaikuttamaan mielenterveyttä vahingoittavasti. Elokuvaa ei saa myöskään hyväksyä esitettäväksi, milloin sen esittäminen saattaa vaarantaa yleistä järjestystä tai turvallisuutta taikka maanpuolustusta tai huonontaa valtakunnan suhteita ulkovaltoihin. Elokuva voidaan hyväksyä esitettäväksi ehdolla, että siitä poistetaan kiellettyä laatua olevat kohdat. Tarkastuksessa voidaan myös määrätä, ettei elokuvaa saa esittää 16:ta vuotta tai jotakin sitä alemmaa ikää nuoremmille. Erityisistä syistä voidaan myös määrätä, että elokuva saadaan esittää vain 18 vuotta täyttäneille.

Säännökset tarkastusviranomaisista ja tarkastuksessa noudatettavasta menettelystä sisältyvät elokuvien tarkastuksen toimittamisesta annetun lakiin (300/65). Tässä laissa on säädetty myös rangaistus elokuvien tarkastuksesta annetun lain säännösten rikkomisesta.

Valtion elokuvatarkastamo tarkasti vuonna 1984 yhteensä 1 209 elokuvaa, joista pitkiä elokuvateatterilevitykseen tarkoitettuja elokuvia oli 222. Osa jälkimmäisistä toimitetaan tarkastukseen videotallenteina.

Epäsiiveellisten julkaisujen levittämisen ehkäisemisestä annetussa laissa (23/27) on säädetty rangaistavaksi sukupuolikuria tai säädyllisyyttä loukkaavan painotuotteen, kirjoituksen, kuvallisen esityksen tai muun tuotteen kaupan tai myytävänä pitäminen taikka muunlainen levittäminen. Koska video-ohjelmat ovat ”kuvallisia esityksiä”, on sukupuolikuria tai säädyllisyyttä loukkaavien video-ohjelmien levittäminen kiellettyä.

Väkivaltakuvausten levittäminen. Rikoslain 16 lukuun 1 päivänä toukokuuta 1983 voimaan tulleella lailla lisätyssä 26 §:ssä säädetään rangaistavaksi väkivaltakuvausten levittäminen. Teosta tuomitaan se, joka pitää kaupan tai vuokrattavana tai luovuttaa taikka siinä tarkoituksessa valmistaa tai tuo maahan elokuvan tai muun liikkuvia kuvia sisältävän tallenteen, jossa esitetään

raakaa väkivaltaa. Rangaistussäännöstä ei kuitenkaan sovelleta, jos väkivallan esittämistä on elokuvan tai tallenteen tiedonvälitystä palvelevan luonteen taikka ilmeisen taiteellisen arvon vuoksi pidettävä perusteltuna tai jos elokuvan tai tallenteen sisältämä esitys on elokuvien tarkastuksessa hyväksytty esitettäväksi.

Videolevityksen valvontalautakunta. Videoala pyrkii itse säätämään markkinoille tulevien videotallenteiden ohjelmasisältöä. Tätä varten Suomen Ääni- ja kuvatallennetuottajat ÄKT r.y. perusti syksyllä 1984 Videolevityksen valvontalautakunnan, jossa on videoalan lisäksi edustettuna myös elokuva-alan asiantuntemus. Mainittu yhdistys edustaa merkittävää osaa markkinoilla olevasta video-ohjelmistosta.

Videolevityksen valvontalautakunnan tehtävänä on muun muassa ennakkolausuntojen antaminen videotallenteina levitettäväksi aiottujen ohjelmien sisällöstä sekä annettujen suositusten noudattamisen seuraaminen. Valvontalautakunta antaa lausunnon ainoastaan siitä, sisältääkö elokuva raakaa väkivaltaa tai onko se epäsiiveellinen. Lautakunta antaa myös ikäraja koskevan suosituksen. Tarkoituksena on, että valvontalautakunta näiltä osin noudattaa työskentelyssään samoja arviointikriteerejä kuin valtion elokuvataarkastamo. Ensimmäisen toimintavuotensa aikana on valvontalautakunta antanut lausunnon noin 80 video-ohjelmasta. Näistä joka viidennestä on lautakunta antanut suosituksen, ettei elokuvaa levitetäisi yleisölle.

2.5. Ennakkotarkastus sekä tallenteiden levittämistä rajoittavat säännökset eräissä maissa

Yleistä. Elokuvien ennakkotarkastus on voimassa jossakin muodossa useimmissa maissa. Ennakkotarkastuksen sisältönä on yleensä, että elokuva on tarkastettava ennen kuin se saadaan julkisesti esittää. Eroja eri maissa on siinä, minälaiset elokuvat on tarkastettava, esimerkiksi tarkastetaanko kaikki elokuvat vai vain lapsille tarkoitettut elokuvat. Tarkastuselimen asema voi olla virallinen tai puolivirallinen, jolloin tarkastuselin voi olla elokuva-alan itsensä ylläpitämä.

Ennakkotarkastuskäytäntö vaihtelee myös sen mukaan, koskeeko tarkastusvelvollisuus yhtä hyvin tallenteina olevien elokuvien, siis myös videolekuvien julkista esittämistä vai rajoittuuko se pelkästään filmimateriaalilla oleviin elokuviin.

Euroopan neuvoston toukokuussa 1984 järjestämässä kulttuuriministereiden kokouksessa kiin-

nitettiin huomiota niihin ongelmiin, joita väkivaltaisen videoaineiston levittämisestä aiheutuu. Kokouksen hyväksymässä päätöslauselmassa esitettiin, että Euroopan neuvoston piirissä toimivat valtiot ryhtyisivät yhteistyöhön harkitessaan keinoja raakaa väkivaltaa sisältävien tallenteiden levittämisen ehkäisemiseksi.

Ruotsi. Julkisesti esitettävät elokuvat on lain mukaan tarkastettava. Tarkastuksen toimittaa valtion viranomainen, statens biografbyrå, jolla on apunaan kaksi neuvoa-antavaa elintä: statens filmgranskningsråd ja statens barnfilmnämnd. Tarkastuksessa elokuvat voidaan hyväksyä esitettäväksi kaikenikäisille tai vain laissa säädetyin iän (7, 11 tai 15 vuotta) täyttäneille.

Videotallenteiden levittäminen yleisölle ei ole ennakkotarkastuksen alasta.

Vuonna 1982 tuli Ruotsissa voimaan laki, jolla kiellettiin raakaa väkivaltaa sisältävien elokuvien ja videotallenteiden levittäminen ja esittäminen yleisölle. Tämän niin sanotun väkivaltavideolain ('videoväldslagen') mukaan määrätynlaisia väkivaltakuvauksia sisältäviä elokuvia ja videotallenteita ei saa levittää kenellekään eikä määrätynlaisia alle 15-vuotiaille.

Vuoden 1983 lopussa antoi mietintönsä ilmaisunvapauskysymyksiä käsitellyt komitea (yttrandefrihetsutredningen, SOU 1983:70). Komitea ehdotti ennakkotarkastuksen ulottamista kaikkiin elokuvaan ja videotallenteisiin, joita pidetään alle 18 vuotiaiden saatavilla esittämällä niitä julkisesti tai levittämällä niitä muulla tavoin. Ennakkotarkastus ei koskisi elokuvan sisältävien tallenteiden levittämistä 18 vuotta täyttäneille. Sen sijaan elokuvat ja videotallenteet, joita esitetään yli 18 vuotiaillekin, olisi aina tarkastettava. Tarkastusviranomaisena toimisi edelleen statens biografbyrå. Sen tehtäväksi tulisi antaa lausunto siitä, sisältääkö esitys lainvastaisia väkivaltakuvauksia. Lausunto ei olisi elokuvan tai videotallenteen levittäjä eikä tuomioistuimia sitova. Kysymys siitä, onko lakia rikottu, voitaisiin aina käsitellä tuomioistuimessa jälkikäteen. Käsitellyssä noudettaisiin ilmaisunvapausoikeudellista järjestystä, mikä tarkoittaa sitä, että syyttäjänä olisi oikeuskansleri ja käsittelyjärjestys olisi sama kuin painovapausasioissa.

Ruotsissa asetettiin toukokuussa 1985 komitea selvittämään väkivaltakuvauksiin liittyviä asioita. Komitean tehtävänä on pohtia, miten uusien viestimien kehitys vaikuttaa siihen, että lapset ja nuoret joutuvat alttiiksi liikkuvina kuvina katsottavien tallenteiden vahingollisille vaikutuksille. Komitean on harkittava, tarvitaanko uusia tai

tarkistettuja säännöksiä vahingollisten vaikutusten torjumiseksi. Ennakkotarkastusjärjestelmä otetaan perusteellisesti harkittavaksi. Lisäksi komitean on selvittävä lapsisensuuriin liittyviä asioita ja tehtävä ehdotus elokuvien tarkastusta koskevien säännösten teknisestä tarkistuksesta. Työ on saatettava päätökseen vuoden 1986 loppuun mennessä.

Norja. Elokuvien ja videotallenteiden julkinen esittäminen on ennakkotarkastuksen alaista. Tarkastusviranomaisen on Statens filmkontroll. Norjassa elokuvien esittämistoiminnalle leimaa antava piirre on se, että elokuvien julkisesta esittämisestä vastaavat pääasiassa kunnalliset elokuvateatterit. Käytäntö on se, että valtion elokuvatarkastuksessa hyväksytyjä elokuvia ei esitetä kuntien elokuvateattereissa ennen niiden tarkastamista kuntien yhdessä perustamassa kunnallisessa elokuvantarkastuselimessä. Myytävillä tai vuokrattavilla videotallenteilla ei ole ennakkotarkastusta.

Raakaa väkivaltaa sisältävien tallenteiden levittäminen on ollut kiellettyä vuodesta 1982.

Joulukuussa 1982 mietintönsä jättänyt komitea (kinolovutvalget, NOU 1983:9) ehdotti, että kunnan lupa vaadittaisiin elokuvien ja videotallenteiden myyntiin ja vuokraukseen. Elokuvaa ja videotallennetta ei saisi ansiotarkoituksessa esittää, myydä tai vuokrata 18 vuotta nuoremmille ilman tarkastusviranomaisen hyväksymistä. Komitean ehdotuksen mukaan pakollinen ennakkotarkastus elokuvien ja videotallenteiden julkiselta esittämiseltä poistuisi 18 vuotta tai sitä vanhemmille tarkoitettujen elokuvien osalta. Lisäksi komitea ehdotti, että kaikki Norjaan tuotavat tai siellä ansiotarkoituksessa valmistettavat elokuvat ja videotallenteet on rekisteröitävä.

Ehdotuksen perusteella on 21 päivänä kesäkuuta 1985 annettu laki elinkeinotoiminnassa levitettävien videotallenteiden merkitsemisestä ja rekisteröimisestä, joka tuli voimaan vuoden 1986 alusta. Lain mukaan on perustettavaan videotallennerekisteriin merkittävä videotallenteiden lisäksi myös videotallenteiden maahantuojat, tuottajat ja vähittäiskauppiat. Yhtenä rekisteröinnin tavoitteena on osoittaa jokaiselle elokuvalla ja videotallenteella vastuullinen julkaisija.

Tanska. Elokuvaa tai videotallennetta ei saa julkisesti esittää 16 vuotta nuoremmille ennen kuin se on tarkastettu. Tarkastusviranomaisen on Statens Filmsensur. Ennakkotarkastusta koskevia uudistuksia ei tiettävästi ole vireillä.

Islanti. Elokuvateattereissa esitettävät elokuvat on tarkastettava ennakolta vain, jos ne on tarkoi-

tettu alle 16-vuotiaille. Tarkastuksen toimittavat opetus- ja kulttuuriministeriön nimeämät asiantuntijat.

Ennakkotarkastus ei koske videotallenteiden julkista esittämistä eikä tallenteiden levittämistä yleisölle. Vuonna 1983 tuli kuitenkin voimaan laki, joka kieltää raakaa väkivaltaa sisältävien videotallenteiden ja elokuvien julkisen esittämisen ja yleisölle levittämisen.

Englanti. Elokuvien ja videotallenteiden julkinen esittäminen ei ole virallisesti ennakkotarkastuksen alaista. Paikalliset viranomaiset myöntävät luvan elokuvateatterin pitämiseen. Luvan myöntämisen edellytykseksi voidaan asettaa, että elokuvat tarkastetaan ennen niiden esittämistä. Tarkastaminen on vallitseva käytäntö. Tarkastuselin on muodollisesti riippumaton elokuva-alan itsensä perustama lautakunta, British Board of Film Classification.

Videotallenteiden levittämistä yleisölle säännellään syyskuussa 1985 voimaan tulleella lailla (Video Recordings Act). Lain mukaan kaikki levitettäväksi tarkoitetut videotallenteet joutuvat ennakkotarkastukseen. Poikkeuksena ovat muun muassa luonteeltaan tiedottavat, opettavat tai ohjaavat ohjelmat, urheilu-, uskonto- ja musiikkiohjelmat sekä videopelit. Laissa säädetään rangaistavaksi tarkastamattoman videotallenteen luovuttaminen tai luovutettavaksi tarjoaminen tai hallussapito. Lisäksi on rangaistavaa tallenteen luovuttaminen säädettyä ikää nuoremmille.

3. Asian valmistelu

3.1. Oikeusministeriön työryhmä

Oikeusministeriön asettama työryhmä esitti keväällä 1981 valmistuneessa selvityksessään erilaisia keinoja videoväkivallan levittämisen ehkäisemiseksi sekä vertaili niiden etuja ja haittoja. Työryhmän tarkastelemissa sääntelykeinoja olivat muun muassa kuvatallenteiden maahantuonnin, valmistuksen ja markkinoinnin saattaminen ohjessääntöiseksi elinkeinoksi, väkivaltatallenteiden kaupallisen levityksen säätäminen rangaistavaksi sekä kotona tai siihen verrattavissa olosuhteissa esitettävien ohjelmien saattaminen ennakkotarkastukseen.

Työryhmän selvityksestä antoi lausunnon 38 viranomaista, järjestöä ja yhtiötä. Valtaosa lausunnonantajista kannatti toimenpiteitä väkivaltakuvauksia sisältävien video-ohjelmien levittämisen rajoittamiseksi. Lausunnonantajien kannat

jakaantuivat selvästi kahtia siinä, kumpi olisi asetettava etusijalle, rangaistussääntely vai ennakkotarkastus. Ennakkotarkastusta pidettiin toimenpiteistä tehokkaimpana. Toisaalta useat lausunnonantajat pitivät sitä raskaana, epätarkoituksenmukaisena ja kalliina menettelynä. Väkivalta-kuvausten levittämisen säätämistä rangaistavaksi kannatettiin yleisesti. Eräät lausunnonantajat kuitenkin katsoivat, ettei rangaistussääntely ole rajoituskeinona riittävän tehokas ja että sen valvonta ja soveltaminen voisi olla hankalaa ja sattumanvaraista.

3.2. Toisen lakivaliokunnan mietintö ja eduskunnan toivomus

Hallituksen esityksen johdosta laiksi rikoslain 16 luvun muuttamisesta (hall.es. 116/1982 vp.) antamassaan mietinnössä toinen lakivaliokunta katsoi, ettei pelkän rangaistussäännöksen ottaminen lainsäädäntöön ole riittävää. Poliisin suorittamien tarkastusten ja yksittäisten ilmoitusten varaan jäävä lainvastaisten tallenteiden ilmitulo on sattumanvaraista. Ennalta estävästä vaikutuksesta huolimatta rangaistussäännöksellä ei näin ollen voida kyllin tehokkaasti estää väkivaltatallenteiden leviämistä. Valiokunnan käsityksen mukaan levittämistarkoituksessa maahan tuodut ja täällä valmistetut tallenteet on tarpeen saattaa ennakkoon tarkastettaviksi. Ennakkotarkastus on valiokunnan mielestä perusteltua siitä huolimatta, että kysymys olisi kodeissa ja muissa suljetuissa tilaisuuksissa tapahtuvasta katselusta. Katselulaitteistojen yleistymisen ja tekninen kehitys on nimittäin hämärtämässä julkisen esityksen ja kotikatselun välistä rajaa. Ääni- ja kuvatallennealan yritystenkään kannalta ei ole valiokunnan mielestä hyvä ratkaisu, että niiden levittämien tallenteiden lainmukaisuus jää tulkinnanvaraisen rangaistussäännöksen varaan. On tärkeää, että voidaan luoda yhdenmukainen tulkintakäytäntö ja että yrittäjät voivat saada ennakolta varmuuden tallenteiden lainmukaisuudesta.

Valiokunnan käsityksen mukaan ennakkotarkastuksen tulisi kuulua valtion elokuvatarkastamolle, jolla on asiassa kokemusta ja asiantuntemusta. Valiokunta edellytti, että hallitus ryhtyy kiireellisesti toimenpiteisiin tarkastusta koskevan lainsäädännön valmistelun aloittamiseksi. Valmistelussa on kiinnitettävä huomiota muun muassa siihen, tulisiko tallenteiden kieltoperusteet määritellä rajoitetummin kuin elokuvatarkastuksessa ja olisiko summaarista tarkastusme-

nettelyä pidettävä riittävänä. Tämän perusteella on ratkaistavissa, voidaananko ennakkotarkastuksesta säätää laventamalla elokuvien tarkastuksesta annetun lain soveltamisalaa vai tulisiko asiasta säätää erillisellä lailla.

Hyväksyessään lain rikoslain 16 luvun muuttamisesta eduskunta hyväksyi toivomuksen, "että hallitus kiireellisesti valmistuttaisi ja eduskunnalle antaisi esityksen, jossa säädetään tässä laissa tarkoitettuja liikkuvia kuvia sisältävien tallenteiden tarkastamisesta jo ennen niiden tarjoamista ostettavaksi, vuokrattavaksi taikka muulla tavalla luovutettavaksi".

3.3. Videotoimikunnan mietintö ja lausunnot

Opetusministeriö antoi huhtikuussa 1983 edellisenä syksynä asettamalleen videotoimikunnalle tehtäväksi valmistella hallituksen esityksen muotoon ehdotuksen säännöksiksi liikkuvia kuvia sisältävien tallenteiden tarkastamisesta ennen niiden jakelua. Toimikunta sai työnsä valmiiksi kesäkuussa 1984 (komiteamietintö 1984:39).

Toimikunnan mietinnöstä antoivat lausunnon oikeusministeriö, sisäasiainministeriö, valtiovarainministeriö, valtion elokuvallautakunta, valtion elokuvataidetoimikunta, valtion elokuvatarkastamo, valtion audiovisuaalinen keskus, Suomen elokuva-arkisto, Suomen elokuvasäätiö, Oy. Yleisradio Ab, Elokuva- ja televisiokasvatuksen keskus ETKK ry, Lastensuojelun keskusliitto ry, Mannerheimin Lastensuojeluliitto ry, Suomen elokuvakerhojen liitto SEKL ry, Suomen elokuva-kontakti SEK ry, Suomen elokuvateatteriliitto - SEOL ry, Suomen elokuvatyöntekijät SET ry, Suomen Filmikamari ry, Suomen Filmivalmistajien Liitto ry, Suomen Mielenterveysseura ry, Suomen Ääni- ja kuvatallennetuottajat ÄKT ry ja MTV Oy. Valtaosa lausunnonantajista kannatti ehdotettua ennakkotarkastusjärjestelmää sellaiseenaan tai vähäisin tarkennuksin. Varauksellisimmin ehdotukseen suhtautui Suomen Ääni- ja kuvatallennetuottajat ry, jonka mukaan ei ole perusteltua tarvetta ryhtyä toimiin pakottavan videolevitystä koskevan sensuurisäännösten aikaansaamiseksi. Asetettu tavoite voidaan yhdistyksen käsityksen mukaan saavuttaa muullakin keinolla kun ennakkotarkastuksella. Useassa lausunnossa korostettiin erityisesti kulttuuripoliittisten keinojen ja kasvatuksen merkitystä.

Esitys on viimeistelty osin videotoimikunnassa ja osin virkatyönä opetusministeriössä.

4. Nykytilanteen arviointia ja uudistusehdotus

4.1. Väkivaltakuvausten katselun vahingollisuus

Hallituksen edellä mainitussa esityksessä laiksi rikoslain 16 luvun muuttamisesta todettiin väkivaltakuvausten katselemisen vaikutuksista seuraavaa:

”Väkivaltakuvausten katselemisen vaikutuksia on melko paljon tutkittu. Tutkimuksissa on tuotu esiin, että väkivallan katselulla voi olla erilaisia haitallisia vaikutuksia. Tällaisina on mainittu erityisesti väkivaltaisten ja aggressiivisten käyttäytymistapojen oppiminen. Myös on puhuttu stimuloivasta vaikutuksesta eli siitä, että väkivallan katselu vähentää estoja ja kiihottaa aggressiiviseen käyttäytymiseen. Väkivaltakuvausten jatkuva katselu voi tutkimusten mukaan myös turruttaa ja heikentää kielteistä suhtautumista väkivallan käyttöön. Väkivaltakuvausten mahdollinen myönteinen vaikutus saattaa tutkimusten mukaan olla se, että niitä seuraamalla katselija voi helpottaa ja vähentää omia aggressiivisia tunteuksiaan. Tutkimusten perusteella ei voida tehdä kovin pitkälle meneviä päätelmiä siitä, miten väkivaltakuvausten katselu vaikuttaa eri tilanteissa. Varsin suuri yksimielisyys vallitsee kuitenkin siitä, että ainakin niiden jatkuva katselu on omiaan kehittämään erityisesti lapsissa ja nuorissa väkivaltaisia käyttäytymistapoja.”

Hallituksen esityksessä elokuvien tarkastusta koskevaksi lainsäädännöksi (hall.es. 44/1964 vp.) korostettiin niitä eroja, joita elokuvan katsomisella on kotona ja elokuvateatterissa. Perustelujen mukaan ”elokuva seurataan televisiossa yleensä kotien turvallisessa ilmapiirissä ja itse kuva on televisiossa varsin pieni verrattuna valkokankaalla erilaisin tehostuskeinoin esitettäviin kuviin” (s. 5). Ilmeistä on, että elokuvateatteriesitys on vaikuttavampi kuin televisiovastaanottimesta katsottava esitys. Toisaalta video-ohjelmien katseluajankohta on vapaasti valittavissa, eri ohjelmia voidaan esittää peräjälkeen ja samoja ohjelmia katsella toistuvasti. Tämä mahdollistaa sen, että väkivaltaviihteen katselu voi lisääntyä määrällisesti. Katselutilanteita verrattaessa on lisäksi otettava huomioon se, että video-ohjelmien katselutilanne ei ole yhtä kontrolloitu kuin elokuvateatteriesitys, sillä elokuvateattereissa valvotaan määrättyjen ikärajojen noudattamista. Vastuu siitä, mitä video-ohjelmia lasten katseltavaksi tulee, jää lähes yksinomaan vanhemmille. Toinen lakivaliokunta onkin edellä mainitussa mietinnössään

korostanut huoltajien vastuuta siitä, etteivät lapset ja nuoret pääse katsomaan väkivaltatallenteita eivätkä pitämään niitä hallussaan.

4.2. Suomessa tarjolla oleva video-ohjelmisto

Niissä maissa, joissa videomarkkinat ovat pimmälle kehittyneet, on tarjolla tätä nykyä yli 10 000 ohjelmanimikettä, joista ainakin puolet on elokuvateatterielokuvia. Ohjelma-aineisto on hyvin erilaista. Länsi-Euroopassa ohjelmistojen vuokraus ja myyntimarkkinat ovat selvästi painotuneet viihdepohjaiseen elokuvateatterielokuvaan. Videotelokuvien tarjonta ja kulutus keskittyvät jännitykseen ja väkivaltaan perustuvaan elokuvaan. Esimerkiksi Suomessa kuului ensi-iltaelokuvista keväällä 1984 arviolta noin 30 prosenttia tähän luokkaan, mutta video-ohjelmistosta noin 60 prosenttia.

Videotoimikunnan keväällä 1984 suorittamassa selvityksessä voitiin todeta, että Helsingin video-liikkeissä oli tarjolla elokuvien tarkastuksessa raaistavina kiellettyjä elokuvia. Selvityksessä arvioitiin, että markkinoilla on noin 15—20 sellaista ohjelmaa, jotka on kielletty elokuvien tarkastuksessa tai jotka siinä kiellettäisiin, jos ne tulisivat tarkastettaviksi. Lisäksi on sellaisia elokuvia, joista elokuvataarkastamo poistaisi kohtauksia niiden raakuuden vuoksi. Karkeasti arvioiden tällaisia elokuvia oli videoliikkeissä parisenkymmentä. Kiellettyjen, kiellettävien tai leikattavien ohjelmien kokonaismääräksi voitiin arvioida kaksi prosenttia ohjelmanimikkeiden silloisesta kokonaistarjonnasta (2 000 kappaletta).

Syytteitä väkivaltakuvausten levittämisestä on nostettu tähän mennessä parissakymmenessä tapauksessa. Ensimmäisessä oikeusasteessa on muutamassa tapauksessa syyte hylätty.

Elokuvien tarkastukseen toimitettavista ensi-iltaelokuvista on viime vuosina kielletty keskimäärin noin 6 prosenttia. Raaistavuus on ollut kieltoperusteena noin puolessa kieltotapauksista.

4.3. Ennakkotarkastuksen tarpeellisuus

Markkinat ja niiden kehitys. Julkisuudessa on parin viime vuoden aikana runsaasti keskusteltu videoväkivallasta ja sen rajoittamisesta. Yleisesti hyväksytty tavoite on, että videotekniikan avulla välitettävän väkivaltaviihteen ja erityisesti sen karkeimpien muotojen leviäminen on voitava estää. Nimenomaisesti tätä tarkoitusta varten

säädettiin rikoslain 16 lukuun sijoitetut väkivalta-kuvauksen levittämistä koskevat rangaistussäännökset. Hallituksen esityksen mukaan esityksen tavoitteena oli "estää raakaa väkivaltaa esittävien elokuvien ja muiden liikkuvia kuvia sisältävien tallenteiden kaupallinen levittäminen ja erityisesti suojata lapsia ja nuoria väkivalta kuvausten katselulta".

Laajamittaisia, raakaan väkivaltaan perustuvia videomarkkinoita ei ole Suomeen syntynyt. Myöskään Suomen markkinoilla ei ole havaittu sitä kaikkein väkivaltaisinta aineistoa, jonka levittämistä esimerkiksi Ruotsissa on nostettu syyteitä. Toisaalta on havaittu, että videomarkkinoilla esiintyy elokuvien tarkastuksessa raaistavina kiellettyjä elokuvia samoin kuin sellaisia elokuvia, jotka tulisivat suurella todennäköisyydellä tarkastuksessa kielletyiksi. Mitenkään epätavallista ei ole se, että video-ohjelman mainostuksessa vedotaan ohjelman väkivaltaiseen sisältöön.

Suurelle yleisölle tarkoitettu video-ohjelmisto on Suomessa pääosin kansainvälistä tuotantoa. Kansainvälisen video-ohjelmiston tarjonnan rakenne vaihtelee jossakin määrin eri puolella maailmaa. Esimerkiksi Länsi-Euroopassa tarjonta on varsin yksipuolinen ja pääosa ohjelmistosta perustuu jännitykseen ja väkivaltaan. Yhdysvalloissa puolestaan ohjelmiston taso on korkeampi.

Alan vakiintumattomuuden ja muutosalttiuden vuoksi ei voida luotettavasti ennustaa, mihin suuntaan videokulttuuri tulee kehittymään. Jos kansainvälisessä levityksessä olevan ohjelmiston taso laskee nykyisestäään, tulee melkoisella varmuudella Suomessakin markkinoitava ohjelmisto huononemaan. Toisaalta ohjelmiston tason nouseminen näyttää myös mahdolliselta. Tarjolla olevien ohjelmien valikoima monipuolistuu koko ajan ja muiden kuin perinteisten elokuvateatterilevitykseen tarkoitettujen ohjelmien (kuten opetus- tai harrastusohjelmien) osuus ohjelmistosta kasvaa. Huomioon on otettava kuitenkin joka tapauksessa se, että eri puolella maailmaa tulee jatkuvasti olemaan sellaisia yrityksiä, jotka ovat keskittyneet tuottamaan markkinoille kauhun ja väkivallan äärimuotoihin sekä pornografiaan perustuvaa ohjelmistoa.

Rangaistussäännöksen toimivuus ja ennakko-tarkastus. Ehdottaessaan väkivalta kuvauksen levittämistä koskevan uuden 26 §:n lisäämistä rikoslain 16 lukuun hallitus uskoi rangaistussäännöksen vaikuttavan niin, että markkinoilta saadaan poistetuksi sellaiset raakaa väkivaltaa esittävät kuvaukset, joita ei elokuvien tarkastuksessa hyväksyttäisi esitettäväksi. Rangaistussäännöksen

vaikutuksista saatavien kokemusten perusteella saattoivat hallituksen mukaan muunkinlaiset väkivalta viihteeseen kohdistuvat rajoitukset tulla myöhemmin harkittaviksi (hall.es. s. 3).

Tässä vaiheessa ei ole mahdollista esittää kovin tarkkaa arviota siitä, miten rangaistussäännös on käytännössä vaikuttanut markkinoihin. Väkivalta kuvausten levittämisen säätämällä rangaistavaksi haluttiin rajoittaa väkivalta viihteen ääri-ilmiöitä. On todennäköistä, että rangaistussäännös on hidastanut ja osin ehkäissyt raakaan väkivaltaan perustuvien videomarkkinoiden kehittymistä.

Yleinen vaikutelma on se, että rangaistussäännöksen säätämisen jälkeen markkinoilla tapahtui siistiytymistä. Vaikutusten arviointia tosin vaikeuttaa se, että video-ohjelmien markkinoiden kehitys oli rangaistussäännöksen säätämisen aikana vielä alkuvaiheessaan ja että rangaistussäännös on ollut voimassa vasta suhteellisen lyhyen ajan. Selvää kuitenkin on, että rangaistussäännöksellä ei voida ilman laajamittaista valvontaa varmistaa sitä, että markkinoilla ei esiintyisi myös raakaa väkivaltaa sisältäviä ohjelmia. Poliisin suorittamien tarkastusten ja yksittäisten ilmoitusten varaan jäävä lainvastaisten tallenteiden ilmitulo jää pakostakin sattumanvaraiseksi. Saatavilla olevat tiedot viittaavatkin siihen, että markkinoilla on jatkuvasti jonkin verran lainvastaista aineistoa.

Pelkästään rangaistussääntelyyn perustuvassa video-ohjelmiston kontrollissa on lisäksi epäkoh-tia, joita toinen lakivaliokunta toi esiin mietinnössään. Kirjallisen tai kuvallisen esityksen sisältöön perustuvaa kriminalisointia on asian luonteen vuoksi vaikea tai jopa mahdotontakin saada niin tarkkarajaiseksi, että tulkintavaikeuksilta voitaisiin välttyä. Lukuisat henkilöt voivat joutua päivittäinkin ottamaan kantaa siihen, sisältääkö markkinoitavaksi tarkoitettu tallenne raan väkivallan kuvauksia. Kun käsitykset vaihtelevat esimerkiksi siitä, mitä on pidettävä raakana väkival-tana, voi soveltamiskäytännöstä tulla epäyhtenäinen. Videoalan yrittäjillekin on haitallista, ettei markkinoitavien tallenteiden lainmukaisuudesta ole varmuutta. Kun jännitykseen perustuvassa elokuvassa on lähes säännönmukaisesti väkivallalla osansa, voi yrittäjä olla varma tuotteen lainmukaisuudesta vain silloin, kun tallenteen sisältämä ohjelma on tarkastettu elokuvien tarkastuksessa ja hyväksytty esitettäväksi. Videoalan yrittäjät ovatkin entistä enemmän toimittaneet tallenteita elokuvien tarkastukseen ennen niiden ostettavaksi tai vuokrattavaksi tarjoamista.

Rangaistussäännöksen noudattamisen tehokas valvonta on vaivalloista ja aikaavievää. Pelkästään ohjelman nimen ja tuotemerkintöjen perusteella ei luotettavasti voida arvioida ohjelman sisältöä. Samannimisestä elokuvasta saattaa markkinoilla olla useita eri versioita. Kun poliisi tai tulliviranomainen haluaa siitä varmuuden, on ohjelma katsottava. Tämä vaatii asiantuntijavarojen käyttämistä ja paljon aikaa.

Rikoslain 16 luvun 26 §:ssä säädetään rangaistavaksi vain *raakaa* väkivaltaa sisältävän elokuvan tai ohjelman levittäminen. Säännöstä valmisteltaessa katsottiin, ettei rangaistavuuden kriteeriksi voida ottaa sitä, miten ohjelma vaikuttaa katsojiin. Elokuvien tarkastuksessa elokuvan esittäminen sitä vastoin kielletään useimmiten sillä perusteella, että sillä on vahingollisia vaikutuksia, erityisesti että se on *raaistava* tai mielensterveyttä vahingoittava. Mahdollista on, että video-ohjelmaa pidetään esimerkiksi elokuvien tarkastuksessa lähinnä kauhua herättävän vaikutuksensa vuoksi mielensterveyttä vahingoittavana, vaikka ohjelma ei sisältäisikään raakaa väkivaltaa. Rikoslain 16 luvun 26 §:ssä oleva rangaistussäännös ei siten koske kaikkea sellaista aineistoa, jonka esittämisellä elokuvien tarkastusviranomaisen mukaan voi olla vahingollisia vaikutuksia katsojiin.

Toinen lakivaliokunta on mietinnössään katsonut, ettei ennalta estävästä vaikutuksesta huolimatta rangaistussäännöksellä voida kyllin tehokkaasti estää väkivaltatallenteiden leviämistä. Tähän näkemykseen hallitus edellä esitetyn perusteella yhtyy. Nykyisen tilanteen parantamiseksi on olemassa erilaisia vaihtoehtoja. Rangaistussäännöksen soveltamisesta aiheutuvia tulkintavaikeuksia voitaisiin vähentää esimerkiksi siten, että kuka tahansa voisi ennakolta hankkia elokuvataarkastusviranomaiselta tai muulta viranomaiselta syyttäjiä ja tuomioistuimia sitovan *lausunnon* markkinoitavaksi tarkoitetusta video-ohjelmasta. Tällainen lausuntopyyntömenettely ei kuitenkaan anna viranomaisille riittäviä mahdollisuuksia puuttua sellaisten yrittäjien toimintaan, joilla ei ole halua varmistautua tallenteiden lainmukaisuudesta.

Esillä on ollut myös mahdollisuus video-ohjelmien levittämisen säätämisestä *luvanvaraiseksi elinkeinoksi*, jolloin viranomainen voisi lupamenettelyä hyväksi käyttäen vaikuttaa ohjelmiston laatuun. Tällainen elinkeino-oikeudellinen toimenpide kahlitsisi kuitenkin liikaa videoalan yritystoimintaa.

Parhaiten videotekniikalla välitettävää vahingollista aineistoa pystytään käytännössä rajoitta-

maan video-ohjelmiin kohdistuvalla *ennakkotarkastuksella*. Tällöin pitää kuitenkin ottaa huomioon, että vain suhteellisen pieni osa video-ohjelmistosta on sellaista, johon voi sisältyä arveluttavaa aineistoa. Video-ohjelmien ennakkotarkastus onkin perusteltavissa vain, jos tarkastuksesta aiheutuva hallinnollinen ja muu haitta sekä tarkastuksesta valtiolle ja videoalan yrittäjille aiheutuvat kustannukset ovat järkevässä suhteessa tarkastuksesta saavutettavaan hyötyyn. Ennakkotarkastuksesta aiheutuvien haittojen ehkäisemiseksi ja vähentämiseksi on tarkastusvelvollisuudesta vapautettava mahdollisimman paljon sellaisia ohjelmia, joiden ei voida olettaa sisältävän kiellettäväksi katsottavaa aineistoa. Tarkastusmenettelystä on myös tehtävä mahdollisimman joustava ja yksinkertainen sekä kustannuksiltaan kohtuullinen. Samoin tarkastuksessa on voitava käyttää hyväksi niitä tietoja ja kokemuksia, joita valtion elokuvataarkastamolla on elokuvien tarkastuksesta huolehtivana viranomaisena.

Edellä jaksossa 2.4. mainittu videoalan ylläpitämä videolevityksen valvontalautakunta perustettiin rikoslain 16 luvun 26 §:n säätämisen jälkeen. On myönteistä, että videoalan yritykset itse pyrkivät huolehtimaan siitä, ettei levitykseen tuleva ohjelma-aineisto sisällä raakaa väkivaltaa tai ole epäsiiveellistä. Videoalan oma vapaaehtoisuuteen perustuva ennakkolausuntomenettely ei kuitenkaan poista lakisääteisen ennakkotarkastuksen tarpeellisuutta. Ennakkolausuntomenettelyn piiriin eivät kuulu kaikki alan yrittäjät. On ilmeistä, että arkaluonteista aineistoa tuovat markkinoille sellaiset yrittäjät, jotka eivät lähetä mahdollisesti kiellettäviä ohjelmia lautakunnan nähtäviksi. On lisäksi huomattava, että lautakunnan kannanotto on vain suosituksen luonteinen. Vapaaehtoinen ennakkolausuntomenettely on lakia valmisteltaessa tarkoitettu otettavaksi huomioon siten, että siihen liittyminen voidaan asettaa ehdoksi harkittaessa ohjelmien maahantuojalle tai valmistajalle annettavaa vapautusta tarkastusvelvollisuudesta (5 §).

4.4. Ehdotuksen suhde sananvapauteen

Hallitusmuodon 10 §:n mukaan Suomen kansalaiselle turvattuihin perusoikeuksiin on vakiintuneesti katsottu kuuluvan myös oikeus elokuvien esittämiseen ilman elokuvan ennakkotarkastusta. Elokuvien tarkastuksesta annettu laki säädettiin perustuslainsäätämisjärjestyksessä. Myös video-ohjelmien saattamisella ennakkotar-

kastuksen piiriin puututaan hallitusmuodon 10 §:ssä säädettyyn perusoikeuteen, ja ennakkotarkastusta koskeva laki on säädettävä perustuslain säätämisjärjestyksessä. Kansalaisten sananvapautta ei kuitenkaan edellä tarkoitettulla ennakkotarkastusvelvollisuudella vaarannettaisi, kun sillä halutaan estää vain yksilön kannalta vahingollisen väkivaltaviihteen tai muutenkin sisällöltään rikollisten esitysten levittäminen ja itse tarkastusvelvollisuuden ala ja -menettely jäävät suppeiksi.

4.5. Uudistusehdotus

Tarkastusvelvollisuus. Elokuvien tarkastuksesta annetun lain mukaan elokuva on periaatteessa tarkastettava riippumatta siitä, missä elokuva esitetään. Lain 2 §:n 2 momentin mukaan elokuva saadaan kuitenkin esittää sitä tarkastuttamatta yksityisessä kodissa pidettävässä tilaisuudessa, jos tilaisuuteen ei ole sovellettava julkisista huveista voimassa olevia määräyksiä. Näitä määräyksiä sovelletaan julkisiin tilaisuuksiin, joihin yleisö pääsee, riippumatta siitä, peritäänkö tilaisuudesta pääsymaksua jossakin muodossa vai ei sekä siinäkin tapauksessa, että tilaisuus järjestetään muussa tarkoituksessa kuin huvituksen tai viihteen järjestämiseksi tilaisuuden osanottajille. Tilaisuuksiin, joihin pääseminen edellyttää kutsua tai määrätyn yhteisön jäsenyyttä, sovelletaan niin ikään julkisista huvitilaisuuksista annetun lain (492/68) säännöksiä, jos osanottajilta tai osalta heistä peritään pääsymaksua tai jos tilaisuudet ovat osana toiminnassa, jota harjoitetaan yksinomaan tai pääasiallisesti tällaisten tilaisuuksien järjestämiseksi taikka jos tilaisuutta muuten osanottajien lukumäärän, tilaisuuden laadun tai muiden olosuhteiden perusteella ei voida pitää kotikutsuina eikä niihin rinnastettavana (2 §).

Poikkeus elokuvien tarkastusvelvollisuudesta elokuvan esittämipaikan tai -tilaisuuden perusteella on suppea. Elokuvan tarkastusvelvollisuus on myös vaikeasti kiertettävissä. Kodissa pidettävää ja olosuhteiltaan siihen rinnastettavaa suljettua tilaisuutta koskevia poikkeuksia on laissa perusteltu sillä, että kodin piiriä on pidettävä rauhoitettuna alueena, ja toisaalta sillä, että esityksiä kodissa on vaikea valvoa. Samoista syistä ei voida pitää perusteltuna sitä, että vahingolliseksi katsottavan video-ohjelmiston leviäminen koteihin estettäisiin säätämällä velvollisuus tarkastaa elokuva ennen sen *esittämistä* kotona tai muussa siihen rinnastettavassa paikassa. Ennak-

kotarkastusvelvollisuus olisikin asetettava sille, joka *levittää* liikkuvina kuvina katseltavaksi tarkoitettuja video- ja muita ohjelmia kaupallisessa tarkoituksessa.

Ennen kuin edellä tarkoitettu ohjelma tulee yksityiseen katseluun, kulkee se yleensä monen jakeluportaan kautta. Ehdotetun lain kannalta on olennaista, että ohjelma tarkastetaan ennen kuin sitä tarjotaan kuluttajalle kodissa katseltavaksi. Lain tarkoituksena toteutuminen ei sitä vastoin vaadi, että ohjelma olisi tarkastettava jo siinä vaiheessa, kun se siirtyy elinkeinonharjoittajalta toiselle, esimerkiksi maahantuojalta tukkumyyjälle.

Tarkastusvelvollisuutta ei ole tarpeen säätää koskemaan yksityisten henkilöiden välisiä luovutuksia. Yksityisen henkilön hallussa oleva video-ohjelma on jo lähes aina siirtynyt hänelle tai muulle kuluttajalle elinkeinonharjoittajalta ja ohjelma on jo siten periaatteessa täytynyt tarkastaa. Mahdollista tietysti on, että muukin kuin elinkeinonharjoittaja tuo maahan kiellettäviä video-ohjelmia ja luovuttaa niitä edelleen vastikkeesta. Kokonaisuuden kannalta tällaisella toiminnalla ei kuitenkaan ole suurta merkitystä.

Valtion ja kuntien viranomaiset välittävät yhä enenevässä määrin video-ohjelmia eri laitoksille ja yhteisöille, mutta myös yksityiseen käyttöön. Esimerkiksi yleisten kirjastojen harjoittama video-ohjelmien lainaus voi tulevaisuudessa olla tärkeä kirjastojen toimintamuoto. Valtion ja kunnan viranomaisten tulisi voida luovuttaa tarkastuttamattomia ohjelmia. Viranomaiset toimivat virkavastuulla. Viranomaistoiminnassa ei voida olettaa esiintyvän sen laatuista aineistoa, joka ei olisi hyväksyttävissä.

Edellä esitetyn nojalla ehdotetaan, ettei elinkeinotoiminnassa kuluttajalle saa tarjota ostettavaksi, vuokrattavaksi tai lainattavaksi taikka luovuttaa liikkuvina kuvina katseltavaksi tarkoitettua ohjelmaa ennen kuin ohjelma on tarkastettu ja hyväksytty levitettäväksi.

Kieltoperusteet. Elokuvien tarkastuksesta annetun lain mukaan elokuvan esittäminen voidaan kieltää erilaisin perustein. Yhtäältä näillä perusteilla halutaan suojella elokuvan katselijaa elokuvan mahdollisilta vahingollisilta vaikutuksilta ja toisaalta niillä pyritään turvaamaan yleistä etua, nimittäin yleistä järjestystä ja turvallisuutta sekä maanpuolustusta ja valtakunnan suhteita ulkovaltoihin. Elokuvien tarkastuksessa noudatettavilla kieltoperusteilla pidetään yllä myös siveellisyy- ja moraalikäsityksiä.

Tämän esityksen tarkoituksena on estää, ettei yksityiseen käyttöön levitetä sellaisia ohjelmia, joilla voi olla katselijalle, erityisesti nuorelle tai lapselle, vahingollisia vaikutuksia. Lähtökohtana tulisikin siten olla, että elokuvan levittäminen voidaan kieltää vain silloin, kun se voi vaikuttaa katselijaan raaistavasti tai kun sillä voi olla muita yksilöön, erityisesti hänen mielenterveyteensä kohdistuvia haittoja. Tämän vuoksi ehdotetaan, että ohjelman levittäminen voitaisiin kieltää silloin, kun se on raaistava taikka omiaan kauhuja herättämällä tai muulla tavoin vaikuttamaan mielenterveyttä vahingoittavasti. Samanlainen kielto peruste sisältyy elokuvien tarkastuksesta annetun lain 3 §:ään.

Epäsiveellisten julkaisujen levittämisen ehkäisemisestä annetun lain 1 §:n mukaan rangaistaan sakolla tai enintään kuuden kuukauden vankeudella sitä, joka pitää kaupan tai myy taikka muuten levittää esimerkiksi kuvallisen esityksen tai muun tuotteen, joka loukkaa sukupuolikuria tai säädyllisyyttä. Epäsiveellisen julkaisun levittäminen on siten nykyisinkin rangaistavaa sanotun lain nojalla. Tämän lain valvonta on jälkikäteistä: syytöksiin ryhdytään vasta kun jonkun todetaan menettelleen lain vastaisesti. Sen arvioiminen, milloin elokuvaa tai muuta kuvallista esitystä on pidettävä epäsiveellisenä, voi yksittäistapauksessa olla ongelmallista. Elokuvien tarkastuksesta annetun lain mukaan sisällöltään epäsiveellistä elokuvaa ei saa hyväksyä esitettäväksi. Vaikkaokuva on elokuvien tarkastuksessa hyväksytty esitettäväksi, ei lain mukaan ole estettä tuomita rangaistusta elokuvan esittämisestä epäsiveellisten julkaisujen levittämisen ehkäisemisestä annetun lain mukaan. Käytännössä näin tuskin on koskaan menetelty. Elokuvien tarkastuksessa on tosiasiallisesti ratkaistu myös se, loukkaakookuva sukupuolikuria tai säädyllisyyttä.

Käytäntö on osoittanut, että myynnissä on jonkin verran myös pornografista ohjelmistoa. Sisällöltään epäsiveellisten kuvaohjelmien kaupallista levitystä ei tule sallia. Kun ehdotuksen mukaan kaupalliseen tarjontaan tulevat ohjelmat on tarkastettava ennen niiden levittämistä, tulisi tarkastuksessa voida kieltää myös epäsiveellisen ohjelman levittäminen. Muuten video-ohjelmien myyntiä ja vuokrausta harjoittava elinkeinonharjoittaja ei voisi olla varma siitä, että hän ei ohjelmaa levittämällä syyllisty epäsiveellisten julkaisujen levittämisestä annetun lain mukaan rangaistavaan tekoon. Edellä sanotun vuoksi ehdotetaan, ettei myöskään sisällöltään epäsiveellisenä pidettävää ohjelmaa saa hyväksyä levitettäväksi.

Tällaisen kielto perusteen ottamisella lakiin siirretään epäsiveellisuuden käsitteeseen liittyvät tulkintaongelmat elinkeinonharjoittajalta tarkastusviranomaiselle.

Vaikka ohjelma ei sisältäisikään rikoslain 16 luvun 26 §:ssä tarkoitettuja raa'an väkivallan kuvauksia tai olisi sisällöltään epäsiveellinen, voi ohjelma muutoin olla lainvastainen, esimerkiksi kun siinä rikoslain 16 luvun 8 §:ssä tarkoitettu tavoin julkisesti kehoitetaan rikokseen tai loukataan jonkun kunniaa. Ei voida pitää hyväksyttävänä sitä, että tarkastuksessa voitaisiin sallia ilmeisesti lainvastaisen ohjelman levittäminen. Yleensäkin tavoitteena tulee olla, ettei ennakkotarkastuksessa olleen ohjelman sisältöön voida enää jälkikäteen puuttua. Sen vuoksi ohjelman lainvastaisuutta ehdotetaan yhdeksi kielto perusteeksi.

Nyt ehdotetut kielto perusteet sisältyvät sellaisinaan myös elokuvien tarkastuksesta annettuun lakiin. Tarve rajoittaa elokuvien esittämistä ja ohjelmien levitystä näillä perusteilla onkin samanlainen. Lisäksi yhdenmukaisuuden etuna on se, että ehdotetun lain mukaisessa tarkastuksessa voidaan käyttää hyväksi niitä kokemuksia, joita on saatu elokuvien tarkastuksessa.

Jotta liikkuvina kuvina katseltavaksi tarkoitettua video- tai muun ohjelman levittäminen voidaan kieltää, tulisi tähän olla erityisen painavat perusteet. Väkivallan katselusta aiheutuva haitta on juuri sellainen syy, jonka takia yksityiseen katseluun tarkoitettujen ohjelmien ennakko tarkastus on otettava käyttöön. Sitä vastoin ei ole katsottu olevan aihetta, että ohjelman levittäminen tulisi kieltää elokuvien tarkastuksesta annetun lain 3 §:n 3 momenttia vastaavalla perusteella eli sen vuoksi, että elokuvan luovuttaminen saattaisi vaarantaa yleistä järjestystä tai turvallisuutta tahi maanpuolustusta taikka huonontaa valtakunnan suhteita ulkovaltoihin. Nämä kielto perusteet liittyvät lähinnä elokuvan esittämislanteeseen ja elokuvateatteriesitysten osakseen saamaan julkisuuteen ja niiden vaikuttavuuteen. Video-ohjelmien levityksessä niiden merkitys ei ole samanlainen kuin elokuvateatteriesityksissä. Kuten ei painotuotteiden levittämistä ei myöskään kotona katseltaviksi tarkoitettujen video- tai muiden ohjelmien levittämistä tulisi voida ennakolta kieltää valtiovalan etujen suojelemiseen liittyvillä perusteilla.

Elokuvien tarkastuksessa voidaan elokuvan esittäminen kieltää, josokuva on hyvien tapojen vastainen. Se, että ohjelma on hyvien tapojen vastainen, ei myöskään ole sellainen painava syy,

jonka perusteella ohjelman levittäminen tulisi voida kieltää. Tässä suhteessa levitykseen tarkoitettua kuvaohjelmaa voidaan rinnastaa painotuotteisiin; painotuotteiden julkaisemiseen ei voida jälkikäteenkään puuttua sen vuoksi, että painotuotteen sisältöä voidaan pitää hyvän tavan vastaisena.

Ikärajat. Ehdotetun ennakkotarkastuksen käyttöönottamisella halutaan erityisesti suojella lapsia ja nuoria niiltä vaikutuksilta, joita väkivalta- ja kauhuohjelmien katselun lisääntyminen kodeissa videotekniikan välityksellä voi aiheuttaa. Kuitenkaan ei ole haluttu rajoittaa ennakkotarkastusta siten, että siinä voitaisiin kieltää ohjelman levittäminen pelkästään lapsille tai määrättyä ikää nuoremmille niin kuin esimerkiksi elokuvien tarkastus on järjestetty eräissä maissa.

Rikoslain 16 luvun 26 §:n mukaan rangaistaan sitä, joka levittää raakaa väkivaltaa sisältävän tallenteen, riippumatta siitä minkä ikäinen tallenteen vastaanottaja on. Aikuisiinkin ulottuvalla väkivaltaviihteen levittämiskielillä tähdättiin siihen, ettei kiellettyjä ohjelmia joutuisi vanhempien kautta lasten ja nuorten katseltaviksi. Jos aikuisten saatavilla on rajoituksetta tallenteita, voisivat lapset ja nuoret todennäköisesti ilman suurempia vaikeuksia hankkia itselleen niitä. Hallituksen esityksessä todettiin myös, että raat väkivaltakuvaukset voivat vaikuttaa aikuiseenkin haitallisesti. Myöskään ei ole esitettävissä hyväksyttävää syytä sen vaatimuksen puolesta, että aikuisten saatavilla olisi oltava kaupallisessa tarkoituksessa tuotettua laadultaan ala-arvoista raakaa väkivaltaviihdettä. Elokuvien tarkastuksessa voidaan elokuvien esittäminen kieltää kaikilta, myös aikuisilta. Nytkin ehdotetaan, että kun ohjelma on laissa säädettävien kieltoperusteiden mukainen, elinkeinonharjoittaja ei edellä esitetyistä syistä saisi levittää tai luovuttaa sitä kuluttajalle, olipa tämä minkä ikäinen tahansa.

Elokuvien tarkastuksessa voidaan määrätä, milloin kieltoperusteiden soveltaminen määrättyä ikää nuorempien lasten kohdalta sitä edellyttää, ettei elokuvaa saa esittää 16 vuotta tai jotakin sitä alemmalla ikää nuoremmille lapsille. Erityisistä syistä voidaan myös määrätä, että elokuva saadaan esittää vain 18 vuotta täyttäneille.

Rikoslain 16 luvun 26 §:n 2 momentin mukaan väkivaltakuvausten levittämistä koskevaa rangaistussäännöstä ei sovelleta, jos elokuva on tarkastuksessa hyväksytty esitettäväksi. Rangaistussäännöstä ei sovelleta siten esimerkiksi silloin, kun elokuva on hyväksytty esitettäväksi esimerkiksi vain 18 vuotta täyttäneille. Elokuvien tar-

kastuksessa noudatettaviin ikärajoihin perustuvan tallenteiden levittämistä koskevan rangaistussäännöksen katsottiin saattavan muodostua kovin monimutkaiseksi ja vaikeasti valvottavaksi. Video- ja muiden ohjelmien ennakkotarkastuksessa tulisi sitä vastoin voida tarvittaessa kieltää ohjelmien luovuttaminen määrättyä ikää nuoremmille, jos ohjelman sisältö on sen laatuinen. Toisaalta jos elokuva voidaan esittää 16 tai 18 vuotta täyttäneille, ei ole syytä estää saman ohjelman luovuttamista 16 tai 18 vuotta täyttäneille.

Jos mahdollista on vain joko ohjelman levittämisen kieltäminen tai salliminen sellaisenaan, vaihtoehdot ovat liian niukat. Kun ohjelma on sellainen, että se ei ole sopiva 18 vuotta nuoremmille, tulisi ehdotetun lain mukaan voida määrätä, ettei sanotunlaista ohjelmaa saa luovuttaa 18 vuotta nuoremmalle. Mahdollista tietenkin on, että kun ohjelma voidaan luovuttaa 18 vuotta täyttäneille, se kulkeutuu sitä nuorempien katseltavaksi. Tässä kohden erityisesti vanhemmilla on vastuu siitä, minkälaisia ohjelmia heidän lapsensa katselevat.

Videotoimikunnan mietinnössä olleen lakiehdotuksen mukaan ohjelman levittäminen olisi voitu kieltää vain 18 vuotta, mutta ei esimerkiksi 16 vuotta nuoremmilta. Toimikunta katsoi, että kieltoperusteiden soveltaminen ja tarkastuksesta annettujen määräysten valvominen voisi tulla hankalaksi, jos tarkastuksessa voitaisiin soveltaa useampia ikärajoja. Lisäksi viitattiin siihen, että yleisradio- ja kaapelitelevisiotoiminnassakin esitetään nykyisin, tosin yleisradiossa yleensä myöhäiseen aikaan, sellaisia elokuvia, joiden esittäminen on kielletty tai tulisi kielletyksi 16 vuotta nuoremmilta.

Yhdenmukaisuutta elokuvien tarkastuksessa noudatettavien ikärajojen kanssa on pidetty niin tärkeänä, että tulisi voida kieltää ohjelman levittäminen myös 16 vuotta nuoremmille, milloin 8 §:n soveltaminen sitä edellyttää. Tähän ratkaisuun on päädytty myös siksi, että näin voidaan tarkastuksessa paremmin ottaa huomioon ohjelmien erilainen sisältö ja tarjoja vanhemmille paremmat mahdollisuudet seurata, mitä ohjelmia heidän lapsensa katsovat. Tällaisesta ikärajojen porrastamisesta ei aiheutuisi sanottavaa lisävaivaa käytännössä, koska kaikkiin kuluttajille elinkeinotoiminnassa levitettaviin tallenteisiin tai niiden päällyksiin on joka tapauksessa tehtävä säädettävät merkinnät.

Elokuvien tarkastuksessa voidaan myös määrätä, että elokuvasta on poistettava ennen sen esittämistä sellaiset kohdat, jotka lain mukaan

ovat kiellettyjä. Tämänkin esityksen mukaan ohjelmien tarkastuksessa voitaisiin asettaa samanlaisia ehtoja.

Ehdotuksen subde elokuvien ennakkotarkastukseen. Käytännössä on yleistä se, että elokuva-teatterielokuvaa levitetään videotallenteena samanaikaisesti kuin se on elokuvateatterien ohjelmistossa taikka heti tämän jälkeen. Huomattava osa videolla olevista ohjelmista onkin esitetty Suomessa elokuvateattereissa. Tarkoituksenmukaista olisi, että elokuvaa, joka on tarkastettu elokuvien tarkastuksesta annetun lain nojalla ja hyväksytty esitettäväksi, ei tarvitsi tarkastaa enää ehdotetun lain nojalla. Tällaisen järjestelyn tekee mahdolliseksi se, että ehdotettuun lakiin otettavat kieltoerusteet sisältyvät sellaisinaan myös elokuvien tarkastuksesta annettuun lakiin. Kun elokuva on hyväksytty Suomessa esitettäväksi, on tarkastuksessa tällöin kieltoerusteiden samansäältyisyyden vuoksi asiallisesti ratkaistu se, ettei ole estettä elokuvan luovuttamiseen video-ohjelmanakaan. Tarkoitus näet on, että elokuvien tarkastuksesta annetun lain ja nyt ehdotetun lain kieltoerusteita sovellettaisiin yhtäläisesti.

Elokuvan esittäminen voidaan toisaalta kieltää myös sellaisella perusteella, joka ei sisälly nyt ehdotettuun lakiin, esimerkiksi sen vuoksi, että elokuvan esittäminen vaarantaa suhteita ulkovaltoihin. Kun elokuva on tarkastettu ja sen esittäminen on tällaisilla perusteilla kielletty, tulisi tällöinkin ohjelmaa voida levittää tarkastamattomana. Elokuvien tarkastuksessa on nimittäin mainitussakin tapauksessa tutkittu ne perusteet, jotka vastaavat ehdotetun lain kieltoerusteita. Kun ohjelmaa ei ehdotetun lain mukaisessa tarkastuksessa voida kieltää esimerkiksi sillä perusteella, että se vaarantaa suhteita ulkovaltoihin, ei elokuvien tarkastuksessa annettu kieltopäätöskään saisi ulottua ohjelmien levittämiseen.

Edellä esitetyn mukaan johdonmukaista olisi, että kun elokuvan esittäminen on kielletty sellaisella perusteella, jonka nojalla ohjelman levittäminen voitaisiin ehdotuksen mukaan kieltää, ei ohjelmaa saisi levittää tallenteenakaan. Näin elokuvien tarkastuksessa annettu päätös ulottuisi elokuvien esittämistä laajemmalle. Jos elokuvan esittäminen on sitä vastoin kielletty muulla perusteella, ei kieltopäätös edellä sanotun mukaisesti ulottuisi ohjelman levittämiseen tallenteena.

Elokuvien tarkastuksessa voidaan elokuvien esittämiseksi asettaa erilaisia ikärajoja. Tämän esityksen mukaan ohjelmien tarkastuksessa voidaan ohjelman luovuttaminen kieltää 18 tai 16 vuotta nuoremmille, jos kieltoerusteiden so-

veltaminen sitä edellyttää. Muita ikärajoja ei ole katsottu tarkoituksenmukaisiksi sisällyttää lakiehdotukseen. Kun elokuvien tarkastuksessa on elokuvan esittäminen kielletty 18 tai 16 vuotta nuoremmalle, ei ehdotuksen mukaan elokuvaa saisi luovuttaaakaan sanottua ikää nuoremmalle.

Edellä sanottu merkitsee, että kun elokuva on tarkastettu elokuvien tarkastuksesta annetun lain nojalla, ei samaa ohjelmaa tarkasteta ehdotetun lain mukaan. Sen sijaan ei ole mahdollista päästä siihen, ettei ehdotetun lain mukaan tarkastettua ohjelmaa tarvitsisi ennen sen esittämistä tarkastaa elokuvien tarkastuksesta annetun lain mukaan. Tämä johtuu siitä, että viimeksi mainitun lain mukaan elokuvan esittäminen voidaan kieltää myös sellaisilla perusteilla, jotka eivät voi olla esteenä ohjelman luovuttamiselle tallenteena.

Tarkastuttamisvelvollisuudesta vapautetut ohjelmat. Elokuvien tarkastuksesta annetun lain mukaan tarkastuttamisvelvollisuus koskee periaatteessa kaikkia elokuvia. Tarkastuksesta ovat kuitenkin vapautetut lain 2 §:n 1 momentin mukaan valtion viranomaisen omaa käyttöönsä varten valmistama tai hankkima elokuva, asetuksella säädettyjen valtion viranomaisten hyväksymät opetuselokuvat sekä valtakunnan sisäisiä tapahtumia esittelevät uutiskatsauselokuvat 14 päivän kuluessa kuvatuista tapahtumista sekä luonnollisen henkilön kuvaamat ja hänen itsensä esittämät matkailua tai luontoa taikka niihin verrattavia aiheita käsittelevät elokuvat, jotka eivät koske valtakunnan suhteita ulkovaltoihin.

Video-ohjelmien levittämiseen kohdistuvaa ennakkotarkastusta pidetään perusteltuna sillä edellytyksellä, että tarkastuksesta aiheutuva haitta ei ole epäsuhteessa siitä saavutettavaan hyötyyn. Kaupallisessa levytyksessä olevien ohjelmien nimikkeistömäärä on suuri. Jos periaatteessa kaikki ohjelmat olisi tarkastettava ennen niiden myyntiin tai vuokralle saattamista, vaatisi tämä huomattavien voimavarojen ohjaamista tarkastusmenettelyyn. Lähtökohtana on, ettei video-ohjelmien tarjonta saa kohtuuttomasti vaikeutua ehdotetun tarkastusmenettelyn vuoksi. Tämän vuoksi tarkastus olisikin kohdistettava siihen ohjelmalajiin, jonka joukossa kiellettävä ohjelma-aines pääasiassa esiintyy. Se, että ehdotetun lain kieltoerusteet ovat suppeammat kuin elokuvien tarkastuksesta annetussa laissa, mahdollistaa osaltaan enemmän poikkeuksia tarkastusvelvollisuudesta.

Valtion ja kunnan viranomaiset harjoittavat yhä enenevässä määrin video-ohjelmien tuotantoa, valmistusta ja jakelua lähinnä oppilaitosten

ja eri viranomaisten tarpeita varten. Merkittävä asema tässä toiminnassa on valtion audiovisuaalisella keskuksella sekä kuntien oppimateriaalikeskuksilla. Osa näiden viranomaisten valmistamista ohjelmista voi tulla markkinoitavaksi suurelle yleisölle myös yksityisten liikkeiden välityksellä. Ei ole olemassa vaaraa siitä, että viranomaisen valmistama ohjelma sisältäisi jotakin sellaista, minkä vuoksi sitä ei saisi ehdotetun lain nojalla levittää kuluttajille. Sen vuoksi viranomaisen valmistamia ohjelmia ei olisi tarkastettava ehdotetun lain mukaan.

Oy. Yleisradio Ab. on perustanut määrääjäksi kokeiluyksikön (Tallennepalvelu), jonka tehtävänä on jakaa ohjelmia tallenteina. Tallennepalvelun keskeinen toimintamuoto on se, että Oy. Yleisradio Ab:n valmistamista yleisradiotoiminnassa esitetyistä ohjelmista tehdään yleisölle tarjottavia video-ohjelmia. Oy. Yleisradio Ab. on julkisen valvonnan alainen ja vastuu sen ohjelmien sisällöstä on erikseen järjestetty. Tämän vuoksi ja ottaen huomioon yleisradion ohjelmatoinnin luonne ei ole tarpeellista, että Oy. Yleisradio Ab:n valmistama video-ohjelma olisi saatettava tarkastukseen ennen sen levittämistä.

Oy. Yleisradio Ab:llä on oikeus toimilupansa mukaan käyttää televisiotoiminnassa apunaan MTV Oy:tä. Tässä toiminnassa Oy. Yleisradio Ab. valvoo MTV Oy:n ohjelmaa. Tämä valvonta ja vastuu ei ulotu kuitenkaan muihin sanotun yhtiön valmistamiin tai välittämiin ohjelmiin. Näin ollen MTV Oy:n valmistamia ohjelmia on ennakkotarkastuksen kannalta arvosteltava samalta pohjalta kuin muidenkin yksityisten henkilöiden tai yhteisöjen valmistamia ohjelmia. Tämän vuoksi ei pidetäkään mahdollisena ehdottaa, että MTV Oy:n valmistamat ohjelmat vapautettaisiin ennakkotarkastuksesta.

Poikkeukset voimassa olevasta elokuvien tarkastuttamisvelvollisuudesta elokuvan sisällön ja käyttötarkoituksen perusteella ovat suppeat. Nyt ehdotetusta tarkastuttamisvelvollisuudesta voidaan tehdä laajempia poikkeuksia. Tällaisten poikkeuksien säätämisellä pyritään siihen, että tarkastukseen valikoituu vain se osa ohjelmistosta, johon kieltoperusteet voivat tulla sovellettaviksi. Lakiteknisesti on pidetty parempana järjestelyä sitä, että säädetään yleinen tarkastuttamisvelvollisuus, josta ohjelman sisällön perusteella tehdään poikkeuksia, kuin että laissa suoraan määriteltäisiin ne ohjelmat, jotka on tarkastettava. Tarkastuksesta ehdotetaan vapautettavaksi yleishyödyllistä tarkoitusta, kuten opetustarkoitusta, ammattikoulutusta ja tieteellistä tutkimus-

ta varten valmistetut ohjelmat samoin kuin yhä yleisemmäksi tulevat mainosohjelmat. Jotta ehdotetulla tarkastusmenettelyllä ei puututtaisi vapaaseen tiedonvälitykseen, jäisivät myös dokumentaarista tai uutisaineistoa sisältävät ohjelmat tarkastuksen ulkopuolelle. Myöskään uskonnollisia ohjelmia ei ole syytä tarkastaa. Tarkastuksesta ehdotetaan vapautettavaksi myös sellaisia lähinnä ajanviiteohjelmia, jotka yleisen kokemuksen mukaan eivät sisällä ehdotuksen mukaan kiellettävää aineistoa. Tällaisia ovat muun muassa musiikki- ja urheilu- sekä lastenohjelmat samoin kuin luonto- ja matkailuaiheiset ohjelmat.

Laissa ei ole mahdollista täysin yksiselitteisin tunnusmerkein määritellä sitä, mitkä ohjelmat ovat sisältönsä tai käyttötarkoituksensa perusteella vapautettuja tarkastuttamisvelvollisuudesta. Ohjelman sisällön arviointi tässä suhteessa on uskottava ensikädessä asianomaiselle elinkeinonharjoittajalle. Elinkeinonharjoittajan olisi aina kuitenkin tehtävä tarkastusviranomaiselle ilmoitus niistä ohjelmista, joita ei toimiteta tarkastukseen. Jotta ehdotettua tarkastuttamisvelvollisuutta ei voitaisi kiertää vetoamalla niihin poikkeuksiin, jotka tarkastuttamisvelvollisuudesta voidaan ohjelman sisällön perusteella tehdä, olisi tarkastusviranomaisella aina oltava oikeus määrätä ohjelma tarkastukseen. Tällainen oikeus tarkastusviranomaisella tulisi olla senkin vuoksi, että tarkastuttamisvelvollisuudesta vapautettu ohjelma, esimerkiksi musiikkiohjelma, voi sisältää myös sellaisia kohtia, jotka tulisivat kiellettäviksi ehdotetun lain nojalla. Se, että yhtäältä tarkastuttamisvelvollisuudesta on laajoja poikkeuksia, mutta että toisaalta tarkastusviranomaisen voi tarvittaessa määrätä ohjelman tarkastettavaksi, on omiaan tekemään järjestelmästä joustavan.

Esitystä valmisteltaessa ei ole voitu tarkoin ennakoida sitä, kuinka laajaksi video-ohjelmien tarkastusmenettely tulee muotoutumaan. Mahdollista näet on, että markkinoille tulevien ohjelmien nimikkeiden määrä kasvaa arvioitua huomattavasti suuremmaksi. Tällöin on vaarana, että ennakkotarkastus tulee tarpeettomasti hidastamaan ja haittaamaan video-ohjelmien tarjontaa yleisölle. Niin kuin eri yhteyksissä on todettu, pidetään tärkeänä, että tarkastettaviksi tulevat vain sellaiset ohjelmat, joihin voi sisältyä kiellettävää aineistoa. Tämän valikoitumisen sääntelemiseksi tarkoituksenmukaisella tavalla ehdotetaan, että opetusministeriö voisi hakemuksesta vapauttaa tarkastuksesta määrätyn elinkeinonharjoittajan maahantuomat tai valmistamat ohjelmat tai osan niistä. Tällainen vapautus voisi olla

mahdollinen vain silloin, kun on ilmeistä, ettei lupaa hakeneen elinkeinonharjoittajan markkinoima ohjelmisto sisällä kiellettävää aineistoa. Lupa on tietenkin voitava väärinkäytösten takia peruuttaa. Luvan myöntämiselle asetettavilla ehdoilla voidaan myös osaltaan vaikuttaa siihen, että lupamenettelyllä saavutetaan sille asetettavat tavoitteet. Jotta luvan saaneen elinkeinonharjoittajan maahantuoma tai valmistama ohjelmisto ei jäisi täysin vaille valvontaa, olisi elinkeinonharjoittajalle säädettävä velvollisuus ilmoittaa tarkastusviranomaiselle luvanalaisista ohjelmista. Tarkastusviranomainen voisi edellä esitetyn tavoin aina määrätä myös luvan saaneen elinkeinonharjoittajan maahantuomia tai valmistamia ohjelmia tarkastukseen.

Ehdotetun lain mukaan Oy. Yleisradio Ab:n valmistamat ohjelmat olisivat vapautettuja tarkastuksesta. Mikäli Oy. Yleisradio Ab. tulevaisuudessa laajemmin levittää sellaisia tallenteita, joita ei ole valmistettu televisiotoiminnassa esitettäväksi, voitaisiin harkita myös tällaisen ohjelmiston vapauttamista tarkastuksesta edellä tarkoitetulla päätöksellä. MTV Oy:n Oy. Yleisradio Ab:n toimiluvalla lähettämät ohjelmat, jotka sellaisenaan levitetään tallenteina, voitaisiin myös ehdotettujen säännösten mukaan vapauttaa tarkastuksen.

Suoritettun tarkastuksen tiedoksi saattaminen. Kaikissa kuluttajille tarjottujen kuvaohjelmien tallenteissa tai niiden päällyksissä tulisi olla tarpeelliset merkinnät, joista ilmenisi ohjelmaa ja sen tarkastusta koskevat tiedot. Merkintöjen avulla voidaan helposti varmistua esimerkiksi siitä, ettei video-ohjelmaa luovuteta määrättyä ikää nuoremmille ja muutenkin, ettei kielletty aineisto leviä markkinoille. Merkintöjen perusteella myös vanhemmat voivat tarvittaessa seurata, mitä ohjelmia heidän lapsensa katsovat. Merkinnät helpottavat myös lain noudattamisen valvontaa. Koska videoohjelmien maahantuoja tai levittäjä käytännössä kiinnittää video-ohjelman tallenteeseen tai päällykseen jonkinlaisen tuoteselostuksen, ei merkintävelvollisuudesta aiheutune sanottavaa lisävaivaa. Tarkoituksenmukaista on, että asianomainen elinkeinonharjoittaja itse huolehtii merkintöjen tekemisestä. Asetuksella vain säädettäisiin yleisesti, mitä merkintöjä tallenteeseen on tehtävä ja miten merkinnät tehdään. Merkintävelvollisuuden laiminlyönnistä tai väärin merkintöjen tekemisestä säädettäisiin rangaistus.

Elinkeinonharjoittajien, viranomaisten ja tarvittaessa muidenkin pitäisi saada vaivattomasti selville ohjelmien ja elokuvien toimitetut tarkas-

tukset. Tätä tarkoitusta varten olisi tarkastusviranomaisen pidettävä ehdotuksen mukaan erityistä luetteloa, josta jokaisella olisi oikeus saada tietoja. Kun elokuvien tarkastuksen toimittamisesta annetun asetuksen (51/66) 2 §:n mukaan elokuvatarkastamossa pidetään kortistoa tarkastetuista elokuvista, on luettelon edellyttämä tiedosto tältä osin jo olemassa.

Tärkeätä on, että ne päätökset, joilla elokuvan esittäminen tai ohjelman levittäminen on kielletty, tulisivat etenkin videoalalla toimivien elinkeinonharjoittajien tietoon. Tämän vuoksi tarkastusviranomainen velvoitettaisiin määrääjain julkaisemaan ilmoitus sellaisista elokuvista ja ohjelmista, joiden levittäminen tai esittäminen on kielletty kokonaan tai määrättyä ikää nuoremmilta.

Tarkastusmenettely. Elokuvien tarkastuksen toimittaa valtion elokuvatarkastamo. Valtion elokuvatarkastamon päätöksestä haetaan muutosta valtion elokuvalautakunnalta ja lautakunnan päätöksestä edelleen korkeimmalta hallinto-oikeudelta. Tarkoituksena esitystä laadittaessa on ollut, että kummankin lain toisiaan vastaavia kieltooperusteita sovellettaisiin samalla tavoin. Tämän vuoksi ja tietenkin myös video-ohjelmien tarkastuksessa vaadittavan elokuvan tuntemuksen vuoksi olisi perusteltua, että ehdotetun lain mukaisesta ohjelmien tarkastuksestaakin huolehtisi valtion elokuvatarkastamo. Tätä edellytti myös toinen lakivaliokunta aiemmin mainitussa mietinnössään. Jos tarkastustehtävä annetaan elokuvatarkastamolle, ei uuden viranomaisen perustaminen ole tarpeen. Ehdotetun lain mukaisessa tarkastuksessa tulisi noudattaa soveltuvin osin elokuvien tarkastuksen toimittamisesta annetun lain säännöksiä.

Maksut. Kuvaohjelmien tarkastuksesta perittäisiin maksu noudattaen, mitä valtion maksuperustelaissa (980/73) on säädetty. Maksun suuruudesta säädettäisiin asetuksella. Tarkoituksenmukaista on, että kuvaohjelmien tarkastuksesta perittäisiin markkamääräinen, ohjelman kestoon perustuva maksu.

5. Esityksen organisatoriset ja taloudelliset vaikutukset

Ehdotettua kuvaohjelmien tarkastusta varten ei tarvitse perustaa uutta viranomaista, koska tarkastusviranomaiseksi ehdotetaan valtion elokuvatarkastamoa. Mikäli ohjelmia tarkastettaisiin vuosittain saman verran kuin elokuvien tarkastusmenettelyssä tarkastetaan elokuvateatterielokuvia

(200—250), edellyttäisi uusi ohjelmien tarkastus kahta uutta tarkastajaa. Lisäksi lisääntyvien toimistotehtävien hoito vaatii yhden toimistohenkilön toimen perustamisen.

Uuden ennakkotarkastusjärjestelmän voimaantulon yhteydessä on huolehdittava markkinoilla jo olevien ohjelmien tarkastamisesta uusien säännösten mukaan. Siirtymävaiheesta aiheutuu valtion elokuvatarkastamolle huomattava kertaluontoinen työmäärä. Tämän siirtymävaiheen, arviolta vuoden ajaksi tarvitaan yksi tarkastaja ja henkilö toimistotehtäviä varten.

Lakiehdotuksen mukaisesti opetusministeriön

käsiteltäväksi tulevat lupa-asiat voidaan hoitaa ministeriön henkilöstöä lisäämättä.

Kaiken kaikkiaan voidaan arvioida, että ehdotuksesta aiheutuu lain ensimmäisenä voimassa-olovuonna valtiolle palkkamenoina noin 300 000 markan lisäkustannus. Siirtymävaiheen jälkeen vuosittainen lisäkustannus olisi nykyisellä tasolla noin 200 000 markkaa. Tilojen vuokrauksesta ja muista toimistokuluista ja laitehankinnoista aiheutuisi ensimmäisenä voimassa-olovuonna noin 300 000 markan ja sitä seuraavina vuosina noin 50 000 markan kustannus.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1. Lakiehdotusten perustelut

1.1. Laki video- ja muiden kuvaohjelmien tarkastamisesta

1 §. *Tarkastuttamisvelvollisuus*. Pykälän 1 momentissa on perussäännös tarkastuttamisvelvollisuudesta: elinkeinotoiminnassa ei saada markkinoida eikä kuluttajalle luovuttaa video- ja muuta kuvaohjelmaa, jollei sitä ole tarkastettu ja hyväksytty levitettäväksi ehdotetun lain mukaisesti. Ehdotetussa laissa säänneltävä ennakkotarkastus on samankaltainen kuin elokuvien ennakkotarkastus. Erona on se, että ehdotettuun lakiin perustuva ohjelman tarkastus on ohjelman levittämisen, kun taas elokuvien tarkastus elokuvan esittämisen edellytys.

Tarkastuttamisvelvollisuus olisi vain niissä tapauksissa, joissa ohjelma tarjotaan elinkeinotoiminnassa kuluttajalle. Laki ei koskisi yksityisten henkilöiden eikä elinkeinonharjoittajien välisiä luovutuksia, esimerkiksi sitä, kun tukkumyyjä tarjoaa tai luovuttaa ohjelman vähittäismyynti-liikkeelle.

Pykälän 2 momenttiin on otettu keskeisiä määritelmiä. Momentin 1 kohdan mukaan *kuvaohjelmalla* tarkoitetaan liikkuvina kuvina katseltavaksi tarkoitettua tallenteella levitettävää ohjelmaa. Tarkastuttamisvelvollisuus koskee periaatteessa mitä tahansa liikkuvina kuvina katseltavaksi tarkoitettua ohjelmaa sen sisällöstä riippumatta

ja muitakin kuin elokuvateatterielokuvia. Ehdotuksen 4 ja 6 §:ssä on tosin tehty ohjelman valmistajan sekä ohjelman sisällön ja käyttötaroituksen perusteella eräitä poikkeuksia tarkastusvelvollisuudesta. Kun tarkastusvelvollisuus koskisi vain tallenteella olevien ohjelmien levittämistä, ei johtimitse, kuten kaapeliverkoissa tai vapaasti eteneviä aaltoja käyttäen tapahtuva ohjelmien lähettäminen kuulu lain piiriin.

Momentin 2 kohdan mukaan *kuluttajalla* tarkoitetaan ehdotetussa laissa henkilöä, joka hankkii ohjelman yksinomaan tai pääasiallisesti katseltavaksi kodissa tai olosuhteiltaan siihen rinnastettavassa paikassa, siis sellaisessa paikassa, jossa elokuva voidaan esittää tarkastamattomana elokuvien tarkastuksesta annetun lain mukaan.

Momentin 3 kohdan mukaan käytettäisiin ohjelman myytäväksi, vuokrattavaksi tai lainattavaksi tarjoamisesta sekä ohjelman luovuttamisesta kuluttajalle laissa ilmaisua "*levittäminen*".

Ainakin ulkomailla on jo erityisiä videokerhoja, jotka on perustettu sitä varten, että kerhon jäsenet saavat käyttöönsä video-ohjelmia maksamalla sovittuun jäsenmaksuun. Ajan oloon tällainen toiminta voi levitä myös Suomeenkin. Kun tällaisen kerhon tai yhteenliittymän toimintaa ei voida pitää elinkeinotoimintana, olisi tätä toimintamuotoa hyväksikäyttämällä mahdollisuus kiertää ehdotetun lain mukainen tarkastusvelvollisuus. Sen vuoksi 3 momentin mukaan tätä lakia sovellettaessa sanotunlainen yhdistys, kerho tai muu

yhteenliittäytymä rinnastettaisiin ohjelman levittäjään ja sen toimintaan osallistuva kuluttajaan.

2 §. *Elokuviin tarkastusta koskeva viittaussäännös.* Selvyyden vuoksi pykälään on otettu viittaus siitä, että elokuvan tarkastamisesta elokuvan esittämistä varten on säädetty erikseen.

3 §. *Suhde elokuviin tarkastukseen.* Tässä pykälässä säänneltäisiin elokuviin ennakkotarkastuksen ja tähän lakiin perustuvan kuvaohjelmien ennakkotarkastuksen välinen suhde. Periaatteena 3 §:n säännöksissä on, että josokuva on jo tarkastettu elokuviin tarkastuksesta annetun lain mukaisesti, ei sitä ole enää tarkastettava ehdotetun lain nojalla ja että elokuviin tarkastuksessa annettua päätöstä on noudatettava myös kuvaohjelmien levityksessä.

Pykälän 1 momentissa säänneltäisiin ensiksi se tilanne, ettäokuva on tarkastettu eikä sen esittämistä ole kielletty sellaisella perusteella, joka vastaa lakiehdotuksen 8 §:n kieltoperusteita, siis ilmeisesti lain vastaisena, epäsiiveellisenä, raaistavana tai mielenterveyttä vahingoittavana. Tällaisessa tapauksessa elokuvaa ei tarvitsisi tarkastaa ehdotetun lain mukaisesti ja sitä saisi vapaasti levittää elinkeinotoiminnassa.

Ohjelma vapautuu tarkastuksesta vain, jos se on täysin samanlainen kuin elokuviin tarkastuksesta annetun lain mukaan tarkastettuokuva. Esimerkiksi jos video-ohjelmassa on sellaisia kohtia, jotka eivät sisälly tarkastettuun elokuvaversioon, ei ohjelmaa voida levittää ennen kuin se on tarkastettu ehdotetun lain mukaisesti.

Milloin elokuvan esittäminen on kokonaan kielletty lakiehdotuksen 8 §:ää vastaavalla perusteella, ei elokuvaa saisi levittää tallenteena. Tässäkin tapauksessa ei elokuvaa tarkastettaisi lakiehdotuksen mukaisesti, vaan elokuviin tarkastuksesta annettu päätös sitoisi sellaisenaan. Jos elokuvan esittäminen on kielletty muulla kuin edellä tarkoitettulla perusteella, esimerkiksi sen vuoksi, että sen esittäminen saattaisi vaarantaa yleistä järjestystä tai turvallisuutta, voitaisiin elokuvaa levittää vapaasti tallenteena.

Elokuviin tarkastuksesta annetun lain 4 §:n mukaan tarkastuksessa voidaan määrätä, ettei elokuvaa saa esittää 16:ta vuotta nuoremmille tai että se saadaan esittää vain 18 vuotta täyttäneille. Jos näin on määrätty, ei elokuvaa ehdotetun 2 momentin nojalla saisi levittää tallenteena sanottua ikää nuoremmille.

Elokuviin tarkastuksesta annetun lain 3 §:n 4 momentin mukaanokuva voidaan hyväksyä ehdolla, että siitä poistetaan sellaiset kohdat, joita ei saman pykälän 1—3 momentin perusteel-

la saisi hyväksyä esitettäväksi. Jos tarkastuksessa on määrätty tällaisia poistoja tehtäviksi perusteella, joka vastaa ehdotettavan lain 8 §:n 1 momentissa tarkoitettua perustetta, ei ehdotetun 3 momentin mukaan ohjelmaa saa levittää tarkastuttamatta, ellei vastaavia poistoja ole tehty.

Usein tiettyjen poistojen tekeminen asetetaan sen ehdoksi, että ohjelmaa saadaan esittää määrättyä ikää nuoremmille. Ehdotuksen mukaan poistojen tekeminen on edellytys sille, että elokuvaa saadaan levittää tarkastuttamatta, riippumatta siitä, minkä ikäisilleokuva on poistojen jälkeen sallittua. Näin ollen poistot on lainkohdan mukaan tehtävä silloinkin kunokuva ilman poistoja olisi sallittu 16:ta vuotta nuoremmille. Tähän ratkaisuun on jouduttu päätyämään käytännöllisistä syistä. Elokuviin tarkastuksessa ei näet erikseen määrätä, minkä ikäisilleokuva ilman poistoja olisi sallittu. Selkeimpänä on pidetty tämän vuoksi sitä, että poistot on tehtävä kuvaohjelmien tarkastuksesta vapautumiseksi.

4 §. *Viranomaisen ja Oy. Yleisradio Ab:n valmistaman ohjelman vapauttaminen tarkastuksesta.* Pykälässä on lueteltu ohjelman valmistajan perusteella tehtävät poikkeukset tarkastuttamisvelvollisuudesta. Pykälän 1 momentin mukaan tarkastuttamisvelvollisuus ei koske ohjelmaa, jonka viranomainen taikka Oy. Yleisradio Ab. on valmistanut tai valmistuttanut. Merkitystä ei ole sillä, mihin tarkoitukseen tai kenen käyttöä varten ohjelma on valmistettu. Valmistuttamisella tarkoitetaan ehdotuksessa esimerkiksi sitä, että viranomainen tai Oy. Yleisradio Ab. on teettänyt jollakin muulla tilauksesta ohjelman.

5 §. *Lupa tarkastamattomien ohjelmien levittämiseen.* Ehdotuksen 3, 4 ja 6 §:ssä tarkoitetuissa tapauksissa ohjelma on suoraan lain nojalla vapautettu tarkastuksesta. Ehdotetun 5 §:n mukaan puolestaan opetusministeriö voisi elinkeinonharjoittajan hakemuksesta antaa luvan siihen, että tämän elinkeinonharjoittajan valmistamia tai maahantuomia ohjelmia saadaan levittää tarkastamatta. Lupa ei siis koskisi mitään yksittäistä ohjelmaa, vaan kaikkia tai lupapäätöksessä tarkemmin määriteltyjä luvan saaneen elinkeinonharjoittajan valmistamia ja maahantuomia ohjelmia. Kun lupa on myönnetty, ei sanotunlaista ohjelmaa tarvitsisi tarkastaa missään vaiheessa ohjelmaa edelleen luovutettaessa. Hakemuksen luvan myöntämiseksi voisi tehdä vain se elinkeinonharjoittaja, jonka valmistamia tai maahantuomia ohjelmia vapautus tarkastusvelvollisuudesta tulisi koskemaan. Lupa voitaisiin myöntää myös ulkomaiselle elinkeinonharjoittajalle. Lupa

olisi määräaikainen. Se voitaisiin myöntää enintään kolmeksi vuodeksi kerrallaan.

Ehdotetun lupamenettelyn tarkoitus olisi sama kuin 4 ja 6 §:ssä säädettyillä vapautusperusteilla eli vapauttaa tarkastuksesta aineistoa, johon kieltoerusteet eivät käytännössä tulisi sovellettaviksi. Luvan myöntämisen edellytyksenä olisikin, että kaikkien tiedossa olevien seikkojen perusteella voidaan olla vakuuttuneita siitä, ettei lupaa hakeneen elinkeinonharjoittajan maahantuoma tai valmistama ohjelmisto tule sisältämään tämän lain nojalla kiellettäviä esityksiä. Lakiin ei ole katsottu tarpeelliseksi ottaa tarkempia säännöksiä siitä, millä perustein ohjelmiston sisältöä olisi arvioitava. Yksi tärkeä arviointiperuste olisi elinkeinonharjoittajan aikaisempi ohjelmavalikoima. Jos se sisältää pääasiassa esimerkiksi opetus- tai muuhun niin sanottuun institutionaaliseen käyttöön tarkoitettuja ohjelmia, voidaan tällöin yleensä olla vakuuttuneita luvan myöntämisen edellytysten täyttymisestä. Vaikka elinkeinonharjoittajan valmistamat tai maahantuomat ohjelmat olisivat yleensä jo sisältönsäkin puolesta vapautettuja tarkastuttamisvelvollisuudesta, voisi luvan saaminen kuitenkin olla tarkoituksenmukaista. Harkinnassa saattaisi olla ratkaisevaa myös se, minkälaista luvan hakijan valmistama tai maahantuoma ohjelmisto laadultaan on. Vaikka ohjelmat kuuluisivatkin tarkastuttamisvelvollisuuden piiriin, mutta olisivat aiheeltaan ja käsitteeltä valtaaltaan sellaisia, ettei tämän lain kieltoerusteita voitaisi niihin soveltaa, 2 momentissa säädetty edellytys luvan saamiselle voisi täytyä. Lupa voitaisiin myöntää siten sellaisellekin elinkeinonharjoittajalle, jonka ohjelmisto käsittää yksinomaan viihdeohjelmia elokuvia.

Pykälän 2 momentin mukaan luvan myöntämiselle voitaisiin asettaa tarpeelliseksi katsottuja ehtoja. Tämä mahdollistaisi sen, että lupamenettelyä voidaan käyttää joustavasti. Ehdot voisivat koskea esimerkiksi tallenteiden merkitsemistä tai ikärajasuositusten asettamista. Mahdollista olisi, että luvan myöntämisen ehdoksi asetetaan osallistuminen videoalan sisäiseen valvontaan.

Pykälän 3 momenttiin on otettu säännös luvan peruuttamisesta. Lupa voitaisiin peruuttaa, jos elinkeinonharjoittajan valmistama tai maahantuoma kuluttajalle levitetty ohjelma on sellainen, että se kielletäisiin 8 §:n nojalla tai jos elinkeinonharjoittaja on rikkonut luvan myöntämiselle asetettuja ehtoja.

Valmistajien ja maahantuojien lupahakemuksista on tarkoituksenmukaista pyytää ennen päätösten tekemistä lausunnot valtion elokuvatakas-

tamolta. Tarkempia säännöksiä lupien hakemis- ja myöntämismenettelystä voitaisiin tarvittaessa antaa asetuksella.

Tarkastusviranomainen voisi aina määrätä, että tämän pykälän nojalla annetun luvan perusteella vapaasti levitettävissä oleva ohjelma on tarkastettava. Lupamenettelyn valvonnan helpottamiseksi säädetäisiin 10 §:ssä elinkeinonharjoittajalle velvollisuus ilmoittaa ohjelmistaan tarkastusviranomaiselle.

6 §. *Sisällön ja käyttötarkoituksen perusteella tarkastuksesta vapautetut ohjelmat.* Pykälässä säädetäisiin ohjelman vapauttamisesta tarkastusvelvollisuudesta tallenteen sisällön ja käyttötarkoituksen perusteella. Kaikissa momentissa luetelluissa tapauksissa mahdollisuus siihen, että ohjelman levittäminen voisi tulla kiellettäväksi 8 §:n nojalla, on hyvin vähäinen. Pykälän 1 momentin 1 kohdan mukaan tarkastuksesta on vapautettu ensinnäkin koulutusta, opetusta ja tutkimusta, harrastustoimintaa ja opiskelua varten valmistetut ohjelmat. Tämä kohta käsittää hyvin erilaisia ohjelmia, joiden merkitys voi ajan oloon kasvaa. On oletettavaa, että videomarkkinoiden laajentuessa kaupalliseen tarjontaan tulee esimerkiksi kielten opiskelua varten laadittuja ohjelmia. Momentin 2 kohta koskee tavarain tai palveluksen esittelyä tai mainontaa varten laadittuja ohjelmia. Tällaisia ohjelmia elinkeinonharjoittaja voi tarjota kuluttajalle myytävänä olevaan tuotteeseen tutustumista varten.

Momentin 3 kohdan mukaan tarkastuksesta on vapautettu ohjelma, joka sisältää yksinomaan tai pääasiallisesti toisinnoksia musiikkiesityksistä taikka urheilukilpailuista tai muista liikuntatapahtumista. Vapautus koskee vain todellisuudessa tapahtuneiden urheilukilpailujen tai -suorituksen taikka musiikkiesityksen, esimerkiksi jalkapallo-otteluiden tai konserttien, kuvauksia. Tätä vapautusperustetta ei siis sovelleta musiikki- tai urheiluaiheisiin sepitteellisiin elokuviin, esimerkiksi musikaaleihin.

Pykälän 4 kohdan mukaan tarkastusvelvollisuudesta on vapautettu yksinomaan dokumentaarista tai uutisohjelmaa sisältävät tallenteet. Tämä kohta vastaa läheisesti elokuvien tarkastuksesta annetun lain 2 §:n 1 momentin 3 kohtaa, jonka mukaan uutiskatsauselokuvat ovat vapautetut tarkastuksesta erään edellytyksin. Pykälän 5 kohta koskee lasten katseltavaksi tarkoitettuja animaatio-ohjelmia (esimerkiksi piirrettyjä elokuvia) ja leikki-, askartelu- tai muita sen kaltaisia esityksiä. Pykälän 6 kohta, joka koskee matkailua, luontoa ja niihin verrattavia aiheita käsittele-

viä ohjelmia, vastaa elokuvien tarkastuksesta annetun lain 2 §:n 1 momentin 4 kohdan vapautusperustetta. Merkitystä ei, toisin kuin mainitun lain mukaan, olisi sillä, kuka ohjelman on kuvannut. Pykälän 7 kohdan nojalla ovat ohjelmat, jotka ovat yksinomaan uskonnollisia vapautettu- ja tarkastuksesta.

Pykälän toisessa momentissa on säännös video- eli peliohjelmien vapauttamisesta tarkastuksesta. Viime vuosina ovat yleistyneet erilaiset liikkuvan kuvan käyttöön perustuvat ajanvietepelit, joissa pelaajat sähköisin menetelmin voivat vaikuttaa näyttölaitteessa näkyviin tapahtumiin. Tällaisia pelejä voidaan pelata muun muassa tavallisilla kotitietokoneilla. Kotitietokoneilla pelattavia videopelejä tarjotaan yleisölle tavallisesti kasettinauhoin tai levykkeillä tallennettuina. Myös tällainen peliohjelma on tarkoitettu liikkuvina kuvina katseltaviksi, ja sitä on niin muodoin pidettävä tässä laissa tarkoitettuna kuvaohjelmana. Videopelien ennakkotarkastusta ei voida pitää perusteltuna. Videopelissä ei kuva ole ratkaiseva, vaan peliajatus ja -suoritus. Videotekniikka tarjoaa vain eräänlaisen kehyksen, jolle peliohjelma on rakennettu. Videopelin käyttö eroaa täysin muiden kuvaohjelmien katselusta. Siinä on kysymys lähinnä reagointinopeutta vaativasta toiminnasta, jossa pelaajan toimenpiteet lopullisesti määräävät sen, missä muodossa kuva näyttöruutuun tulee.

7 §. *Määräys ohjelman tarkastamisesta.* Ensijassaan elinkeinonharjoittajan tehtävänä on selvittää, onko ohjelma vapautettu 4 tai 6 §:n nojalla tarkastuttamisvelvollisuudesta. Milloin elinkeinonharjoittaja ei ole 4—6 §:n säännösten vuoksi toimittanut ohjelmaa tarkastukseen, olisi kuitenkin lakiehdotuksen 7 §:n mukaan tarkastusviranomaisilla aina oikeus määrätä, että ohjelma on tarkastettava ehdotetun lain mukaisesti. Tarkastusviranomainen voi antaa tällaisen määräyksen sille 10 §:n nojalla tehdyn ilmoituksen perusteella tai omasta aloitteestaan myöhemminkin, kun ohjelmaa on jo pidetty kaupan tai vuokrattavana. Ohjelman tarkastettavaksi määrääminen voi tulla kysymykseen lähinnä silloin, kun on epätietoisuutta siitä, onko ohjelma ylipäättänsä vapautettu tarkastuksesta, sekä myös silloin kun on syytä olettaa, että ohjelman levittäminen voisi tulla kiellättäväksi. Kun tarkastusviranomainen on määrännyt ohjelman tarkastettavaksi, on se elinkeinonharjoittaja, jolle määräys on annettu velvollinen toimittamaan ohjelman tarkastusviranomaiselle. Jos elinkeinonharjoittaja tämän laiminlyö, voidaan hänet 16 §:n 2 momentin nojal-

la pakottaa sakon uhalla täyttämään velvollisuutensa.

8 §. *Kieltooperusteet.* Tähän pykälään tulisivat säännökset niistä perusteista, joilla ohjelman levittäminen voidaan kieltää. Kieltooperusteet ovat 1 momentin 1 ja 2 kohdassa. Vastaavat perusteet sisältyvät myös elokuvien tarkastuksesta annettuun lakiin. Ohjelmaa ei saa hyväksyä levitettäväksi, jos se on ilmeisesti lain vastainen tai jos se ottaen huomioon, miten sen tapahtumat on kuvattu tai millaisessa yhteydessä ne on esitetty, on epäsiiveellinen tai raaistava taikka on omiaan kauhua herättämällä tai muulla tavoin vaikuttamaan mielenterveyttä vahingoittavasti. On huomattava, että ehdotetun lain nojalla ei ohjelman levittämistä voida kieltää sillä perusteella, että se on ilmeisesti hyvien tapojen vastainen. Tässä kohden ehdotus poikkeaa elokuvien tarkastuksesta annetun lain 3 §:n 1 momentista. Tarkoituksena on, että kummankin lain samansisältöisiä kieltooperusteita sovellettaisiin samalla tavoin.

Yhdenmukaisesti elokuvien tarkastuksesta annetun lain 3 §:n 4 momentin kanssa tämän pykälän 2 momenttiin ehdotetaan otettavaksi säännös, jonka mukaan tarkastusviranomainen voi asettaa ohjelman levittämisen ehdoksi sen, että ohjelmasta poistetaan sellaiset kohdat, jotka 1 momentin mukaan aiheuttaisivat levittämisen kieltämisen. Pykälän 3 momentin mukaan tarkastusviranomainen voi lisäksi kieltää ohjelman luovuttamisen 18:aa tai 16:ta vuotta nuoremmille. Ohjelmien luovuttaminen 18:aa tai 16:ta vuotta nuoremmille on kiellettyä siten kahdessa tapauksessa: silloin, kun elokuvien tarkastuksessa on määrätty, ettei elokuvaa saa esittää tai kun lakiehdotuksen mukaisessa tarkastuksessa on määrätty, ettei ohjelmaa saa levittää jompaa kumpaa sanottua ikää nuoremmille. On kuitenkin muistettava, että lakiehdotuksen mukainen kiello koskee vain ohjelman levittämistä elinkeinotoiminnassa.

9 §. *Ohjelman uudelleen tarkastaminen.* Pykälän 1 momentissa on säännös siitä, missä tapauksissa jo levitettäväksi hyväksytty ohjelma voidaan määrätä uudelleen tarkastettavaksi. Säännös vastaa elokuvien tarkastuksesta annetun lain 5 §:n 1 momenttia. Kuten elokuvien tarkastuksen toimittamisesta annetun lain 12 §:nkin mukaan, päättäisi opetusministeriö uudelleen tarkastamisesta. Kun opetusministeriö on antanut tarkastusviranomaiselle määräyksen uudelleen tarkastamisesta, tämä voi velvoittaa levittäjän luovuttamaan ohjelman sille tarkastusta varten. Jos samaa ohjelmaa levittää useampi elinkeinonharjoittaja,

tarkastusviranomainen päättää siitä, minkä levittäjän velvollisuutena on ohjelman toimittaminen tarkastukseen. Tässäkin tapauksessa voidaan levittäjä 16 §:n 2 momentin nojalla velvoittaa sakon uhallä täyttämään velvollisuutensa.

Pykälän 2 momentin mukaan ohjelma voidaan lainvoimaisen päätöksen estämättä ottaa uudelleen tarkastettavaksi. Tässä tarkoitetaan esimerkiksi sellaista tapausta, jossa ohjelman maahantuojä haluaa uudelleen tarkastuttaa sellaisen ohjelman, jonka levittäminen on aiemmin toimituksessa tarkastuksessa kielletty.

Pykälän 3 momentin mukaan opetusministeriön päätöksestä, jolla ohjelma on määrätty uudelleen tarkastettavaksi, ei saa valittaa.

10 §. *Ilmoitus tarkastamattomista ohjelmista.* Pykälässä velvoitettaisiin elinkeinonharjoittaja tekemään ilmoitus niistä ohjelmista, joita ei ole 3—5 §:n tai 6 §:n 1 momentin nojalla toimitettu tarkastukseen. Näiden ilmoitusten perusteella tarkastusviranomainen voi valvoa, miten lakia noudatetaan ja tarvittaessa vaatia ohjelman tarkastettavaksi. Ilmoituksen voisi tehdä myös ohjelman valmistaja tai maahantuojä.

Pykälän 2 momentin mukaan ilmoituksessa on mainittava ohjelman yksilöimiseksi tarpeelliset tiedot: ohjelman nimi, valmistaja ja kesto sekä lisäksi syy, millä perusteella ohjelmaa ei ole toimitettu tarkastukseen. Esimerkiksi 6 §:n osalta riittäisi maininta siitä, mihin säännöksessä mainittuun ryhmään ohjelma sisällöltään kuuluu. Valvonnan helpottamista varten ehdotetaan lisäksi, että ilmoituksessa on oltava lyhyt selvitys ohjelman sisällöstä.

11 §. *Merkinnät.* Lain valvontaa varten ja jotta myös kuluttajat olisivat selvillä toimitetusta tarkastuksesta, olisi ohjelman tallenteeseen tai tallenteen päällykseen tehtävä ohjelman yksilöimiseksi tarpeelliset merkinnät. Lakiin ehdotetaan otettavaksi vain yleisluonteinen säännös merkintävelvollisuudesta. Merkinnöistä säädettäisiin asetuksella. Tallenteeseen tai sen päällykseen tulisi merkittäväksi ainakin ohjelman nimi tai sitä vastaava tunnus, valmistajan tai maahantuojän yksilöinti, kesto sekä suoritettu tarkastus tai millä perusteella tarkastusta ei ole toimitettu. Asetuksella säädettäisiin myös siitä, miten merkinnät on esimerkiksi kasetteihin, levyihin tai kasettien ja levyjen koteloihin tehtävä.

On huomattava, että merkintävelvollisuus koskee kaikkia kuluttajille elinkeinotoiminnoissa levitettäviä ohjelmia, myös sellaisia, joita ei tarkasteta 3—6 §:n nojalla.

12 §. *Tiedot tarkastuspäätöksistä.* Tarkastusviranomainen pitäisi 1 momentin mukaan luetteloa tämän lain nojalla tarkastetuista ohjelmista ja elokuvien tarkastuksesta annetun lain nojalla tarkastetuista elokuvista. Tällainen luettelo on tarpeen siksi, että elinkeinonharjoittajat voivat tarvittaessa saada tiedon, onko levitettäväksi tarkoitettu ohjelma tarkastettu. Kun ohjelma saatetaan elokuvateatteri- ja videolevitykseen usein eri teitä, on erityisesti video-ohjelman levittäjälle tärkeätä saada vaivattomasti selville, onko levitettäväksi tarkoitettu ohjelma ollut jo elokuvien tarkastuksessa. Luettelolla on käyttöä myös lain noudattamisen valvonnassa. Luettelo olisi julkinen. Jokaisella olisi oikeus saada siitä tietoja.

Kun ohjelmaa ryhdytään levittämään kuluttajille elinkeinotoiminnassa, on asianomaisen levittäjän asiana ottaa selvää, onko ohjelma jo tarkastettu. Tässä hänellä on apunaan 1 momentissa tarkoitettu luettelo. Mahdollista on, että useampikin levittää samanaikaisesti ohjelmaa, esimerkiksi 6 §:n säännösten perusteella sitä tarkastuttamatta. Jos joku toimittaa ohjelman tarkastettavaksi oma-aloitteisesti tai tarkastusviranomaisen määräyksestä ja ohjelman levittäminen kielletään tai sitä rajoitetaan, tulisi tämä tarkastuspäätös saattaa kaikkien tietoon. Tätä tarkoitusta varten olisi tarkastusviranomaisen julkaistava 2 momentin mukaan määrääjoin ilmoitus kuvaohjelmista ja elokuvista, joita ei ole hyväksytty esitettäväksi tai levitettäväksi sellaisenaan kaikenikäisille. Ilmoitus tehtäisiin sellaisista ohjelmista ja elokuvista, joiden esittäminen tai levittäminen on kielletty kokonaan tai määrättyä ikää nuoremmille tai joista on määrätty tehtäväksi poistoja.

Ilmoituksen julkaisemisella olisi määrättyjä oikeusvaikutuksia. Kahden viikon kuluttua ilmoituksen julkaisemisesta katsottaisiin tarkastusviranomaisen päätöksen tulleen kaikkien tietoon. Tämän ajankohdan jälkeen ohjelman levittäjä ei voisi vedota siihen, ettei hän ole tietoinen tarkastusviranomaisen päätöksestä. Säännös edellyttäisi siis sitä, että ohjelmien levittäjien olisi seurattava julkaistuja ilmoituksia.

Tarkempia säännöksiä 1 momentissa tarkoitettuun luetteloon otettavista tiedoista sekä luettelon pitämisestä ja 2 momentissa tarkoitettujen ilmoituksen sisällöstä sekä ilmoituksen julkaisemisesta annettaisiin asetuksella.

Pykälän 2 momentissa tarkoitettu ilmoitus on tarkoitettu julkaistavaksi siten, että se toimitettaisiin säännöllisesti kahden kuukauden välein maksutta kaikille sen tilanneille, lähinnä viranomaisille ja elinkeinonharjoittajille.

13 §. *Tarkastusviranomainen.* Ehdotetussa laisassa tarkoitettu tarkastusviranomainen olisi valtion elokuvataarkastamo. Tarkastus toimitettaisiin samoja menettelytapoja noudattaen kuin elokuvien tarkastus. Elokuvataarkastamon päätösvaltaisuudesta ehdotetun lain mukaisessa ohjelmien tarkastuksessa olisi 12 §:n mukaan soveltuvin osin voimassa, mitä elokuvien tarkastuksen toimittamisesta annetun lain 2 §:n 2 ja 3 momentissa on säädetty. Tarkastamo olisi siis päätösvaltainen, kun saapuvilla on vähintään kolme jäsentä, joista yksi on puheenjohtaja tai varapuheenjohtaja. Päätöksen, jolla ohjelma hyväksytään sellaisenaan levitettäväksi, voisi antaa myös kaksi tarkastamon jäsentä, jos he ovat yksimielisiä, sekä tarkastuksesta tehdyn anomuksen mukaisen päätöksen yksikin tarkastamon jäsen.

14 §. *Muutoksenhaku.* Elokuvataarkastamon päätökseen haettaisiin muutosta valtion elokuvatautakunnalta samalla tavoin kuin elokuvataarkastamon päätökseen haetaan muutosta elokuvien tarkastuksesta annetun lain mukaan. Tästä olisi säännös 1 momentissa.

Elokuvataarkastamon 7 §:n nojalla tekemästä päätöksestä, jolla se on määrännyt ohjelman tarkastettavaksi, ei kuitenkaan 2 momentin mukaan saisi valittaa. Valitusasian käsittelystä elokuvatautakunnassa olisi 3 momentin mukaan voimassa, mitä elokuvien tarkastuksen toimittamisesta annetun lain 5 §:n 2 momentissa on säädetty. Valitus olisi siis käsiteltävä 14 päivän kuluessa sen saapumisesta. Samoin olisi noudatettava sanotun lain 6 §:n 2 momentin säännöksiä elokuvatautakunnan päätösvaltaisuudesta.

Elokuvalautakunnan päätökseen voidaan hakea muutosta edelleen korkeimmalta hallinto-oikeudelta. Tämä ilmenisi 4 momentista, jossa viitataan elokuvien tarkastuksen toimittamisesta annetun lain 7 §:ään.

15 §. *Tarkastusmaksu.* Pykälän mukaan elinkeinonharjoittajan on suoritettava ohjelman tarkastuksesta valtiolle maksu. Maksusta säädetään asetuksella noudattaen valtion maksuperustelain (1980/73) säännöksiä.

Kun ohjelma määrätään 9 §:n 1 momentin perusteella uudelleen tarkastettavaksi, olisi tämä tarkastus ehdotetun 2 momentin mukaan maksuton.

Pykälän 3 momentissa olisi tavanomainen säännös siitä, että tarkastusmaksut voitaisiin periä ilman tuomiota tai päätöstä.

16 §. *Rangaistus- ja uhkasakkosäännökset.* Pykälän 1 momentissa olisi rangaistussäännös ja siinä lueteltaisiin tämän lain mukaan rangaistavat

teot. Rikoksen nimenä olisi *kuvaohjelmien tarkastuksesta annettujen säännösten rikkominen*. Momentin 1 kohdan mukaan rangaistaisiin sitä, joka vastoin tätä lakia levittää ohjelmaa, jota ei ole tarkastettu siten kuin tässä laissa on säädetty. Säännös koskisi siis sellaisten tarkastuttamattomien ohjelmien levittämistä, jotka olisi pitänyt tämän lain mukaan tarkastaa. Milloin elinkeinonharjoittaja ei ole toimittanut levitykseen saatamaansa ohjelmaa tarkastettavaksi esimerkiksi 6 §:n säännöksiin vedoten, vaikka ohjelma ei sisältönsä perusteella selvästikään kuulu mihinkään 6 §:ssä mainittuun ryhmään, on elinkeinonharjoittaja tällaisissakin tapauksissa rikkonut 1 §:ssä säädetyn velvollisuuden.

Momentin 2 kohdan mukaan rangaistaan sitä, joka levittää ohjelmaa tarkastuspäätöksen vastaisesti, esimerkiksi luovuttaa ohjelman 16 vuotta nuoremmalle vastoin tarkastuksessa annettua määräystä. Saman kohdan mukaan rangaistaan myös sitä, joka 3 §:n säännöksen vastaisesti levittää ohjelmaa, esimerkiksi levittää sellaista ohjelmaa, jonka esittäminen on kielletty elokuvien tarkastuksessa ja jota ei 3 §:n 1 momentin mukaan saa myöskään levittää.

Momentin 3 kohdan mukaan rangaistaan sitä, joka levittää ohjelmaa, jota ei ole toimitettu tarkastukseen 3—6 §:n säännösten nojalla, tekemättä 11 §:ssä tarkoitettua ilmoitusta tarkastusviranomaiselle.

Momentin 4 kohdassa säädettäisiin rangaistavaksi väärän tai harhaanjohtavan tiedon antaminen 10 §:ssä tarkoitettussa ilmoituksessa. Kun 3 kohdassa on rangaistavaa ilmoituksen laiminlyönti, koskee tämä kohta niitä tapauksia, joissa ilmoitus on tehty, mutta siinä on ilmoitettu väärä tieto. Tällainen väärän tiedon antaminen voisi tulla rangaistavaksi rikoslain 17 luvun 8 §:n nojalla. Selvempänä on kuitenkin pidetty, että asiasta otettaisiin nimenomainen säännös tähän lakiin. Väärän tiedon antamisesta voidaan rangaista esimerkiksi sitä, joka ilmoittaa ohjelman sisällöstä vääriä tietoja, jotka vaikeuttavat sen arvioimista, onko ohjelma määrittävä tarkastettavaksi. Tässäkin tapauksessa teko rangaistaan vain tahallisenä.

Momentin 5 kohdassa säädettäisiin rangaistavaksi sellaisen ohjelman levittäminen, jonka tallenteeseen tai tallenteen päällykseen ei ole tehty 11 §:n mukaisia, esimerkiksi ohjelman tarkastamista koskevia merkintöjä. Rangaistavaa olisi myös ohjelman levittäminen, jos sen tallenteeseen tai tallenteen päällykseen on tehty vääriä tai harhaanjohtavia merkintöjä.

Tässä pykälässä rangaistavaksi säädettyvästä teosta voitaisiin tuomita sakkoa tai enintään kuusi kuukautta vankeutta, siis sama rangaistus kuin esimerkiksi elokuvien tarkastuksen toimittamisesta annetun lain mukaan rangaistavista teoista. Pykälässä luetellut tekemuodot poikkeavat jossakin määrin moitittavuudeltaan toisistaan. Niinpä lain valvontaa vaikeuttavien velvollisuuksien rikkomista on yleensä arvosteltava lievemmin kuin esimerkiksi ohjelmien levittämistä tarkastuspäätöksen vastaisesti. Tässä lainkohdassa tarkoitettuun rikokseen voidaan syyllistyä yleensä vain elinkeinotoiminnassa. Se, kuka esimerkiksi yrityksen piirissä voidaan asettaa teosta rikosoikeudelliseen vastuuseen, määräytyisi yleisten rikosoikeudellisten periaatteiden mukaisesti.

Lakiehdotuksen 7 §:n ja 9 §:n 1 momentin mukaan ohjelman levittäjä voidaan velvoittaa toimittamaan ohjelma tarkastusviranomaiselle tarkastusta varten. Jos levittäjä niskoittelee, lääninhallitus voisi tarkastusviranomaisen pyynnöstä velvoittaa ohjelman levittäjän sakon uhalla täyttämään velvollisuutensa. Uhkasakon asettamis- päätöksestä ei saisi valittaa.

17 §. *Etsintä.* Takavarikosta ja etsinnästä rikosasioissa annetun lain (260/59) mukaan kotietsinnän edellytyksenä on, että rikoksesta saattaa seurata kovempi rangaistus kuin kuusi kuukautta vankeutta. Näin ollen kotietsintä ei ole mahdollinen sanotun lain mukaan tutkittaessa tämän lain 16 §:ssä tarkoitettuja rikoksia. Lain noudattamisen valvontaa varten ja havaittujen lainvastaisuuksien selvittämiseksi voi olla tarpeen, että kuvaohjelmien myynti- tai vuokrauspaikassa voidaan toimittaa etsintä lainvastaisesti levitettyjen kuvaohjelmien löytämiseksi. Tällainen kotietsintämahdollisuus on säädetty epäsiiveillisten julkaisujen levittämisen ehkäisemisestä annetun lain 3 §:ssä ja rikoslain 16 luvun 28 §:ssä. Ehdotuksen mukaan etsintä olisi mahdollinen vain liikkeessä tai muussa paikassa, jossa tässä laissa tarkoitettuja kuvaohjelmia levitetään, ei siis esimerkiksi yksityisasunnossa. Etsintä voitaisiin toimittaa vain 16 §:n 1 momentin 1 tai 2 kohdassa tarkoitettujen tekojen selvittämiseksi. Etsinnässä noudatettaisiin takavarikosta ja etsinnästä rikosasioissa annetun lain ja sen tilalle tulevan pakkokeinolain säännöksiä.

18 §. *Asetuksenantovaltuus.* Tähän pykälään ehdotetaan otettavaksi tavanomainen asetuksenantovaltuussäännös.

19 §. *Voimaantulo.* Säännökseen on otettu voimaantulo- ja siirtymäsäännökset, joita selostetaan jaksossa 3.

Pykälän 2 momenttiin tulisi siirtymäsäännös. Tarkastusviranomaisen ryhtyisi tarkastamaan kuvaohjelmia heti lain tultua voimaan. Koska jo markkinoilla olevien ohjelmien tarkastus vaatii aikaa, tulisi vielä siirtymävaiheen aikana ohjelmia saada levittää tarkastuttamattominakin. Tämän siirtymävaiheen aikana annettuja tarkastuspäätöksiä olisi kuitenkin noudatettava. Samoin olisi 3 §:n säännöksiä suhteesta elokuvien tarkastukseen heti noudatettava. Siirtymävaiheen aikana ei tarvitse myöskään tehdä ilmoituksia tarkastusviranomaisille tarkastuttamattomista ohjelmista eikä merkintöjä tallenteisiin tai niiden päällykseen. Ehdotuksen mukaan siirtymävaihe olisi yksi vuosi.

1.2. Laki rikoslain 16 luvun 26 §:n muuttamisesta

Rikoslain 16 luvun 26 §:n 1 momentin mukaan rangaistaan väkivaltakuvausten levittämistä sitä, joka pitää kaupan tai vuokrattavana tai luovuttaa taikka siinä tarkoituksessa valmistaa tai tuo maahan elokuvan tai muun liikkuvia kuvia sisältävän tallenteen, jossa esitetään raakaa väkivaltaa. Pykälän 2 momentin mukaan 1 momentissa säädettyä rangaistussäännöstä ei kuitenkaan sovelleta silloin, kun elokuvan tai tallenteen sisältämä esitys on elokuvien tarkastuksessa tarkastettu ja hyväksytty esitettäväksi. Pykälän 2 momenttia ehdotetaan täydennettäväksi niin, ettei 1 momentin rangaistussäännöstä sovellettaisi silloinkaan, kun ohjelma on tarkastettu ja hyväksytty levitettäväksi video- ja muiden kuvaohjelmien tarkastamisesta annetun lain nojalla. Vapautusperuste olisi voimassa silloinkin, kun tarkastuksessa on kielletty ohjelman luovuttaminen 18 tai 16 vuotta nuoremmille.

2. Tarkemmat säännökset ja määräykset

Asetuksella annettaisiin tarkempia säännöksiä muun muassa tarkastuspyynnöstä ja tarkastuspäätöksen sisällöstä sekä tarkastetuista ohjelmista laadittavasta luettelosta. Luonnosta asetukseksi ei ole liitetty tähän esitykseen.

3. Voimaantulo

Ehdotetut lait voidaan saattaa voimaan aikaisintaan kolmen kuukauden kuluttua niiden hyväksymisestä ja sen jälkeen kun tarkastustoimintaan on valtion tulo- ja menoarviossa varattu tarpeelliset määrärahat. Muutaman kuukauden voimaantuloajan varaaminen on tarpeen yksityiskohtaisten säännösten ja määräysten valmistelun ja antamiseksi sekä lainsäädännöstä tiedottamiseksi. Lakiehdotuksen 19 §:ssä ovat tarkemmat siirtymävaihetta koskevat säännökset.

4. Säättämisyjärjestys

Edellä yleisperustelujen jaksossa 4.4. mainituista syistä laki video- ja muiden kuvaohjelmien tarkastamisesta olisi hallituksen käsityksen mukaan käsiteltävä valtiopäiväjärjestyksen 67 §:ssä säädettyssä järjestyksessä.

Edellä esitetyn nojalla annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

1.

Laki

video- ja muiden kuvaohjelmien tarkastamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti, joka on tehty valtiopäiväjärjestyksen 67 §:ssä määrättyllä tavalla, säädetään:

1 §

Tarkastuttamisvelvollisuus

Elinkeinotoiminnassa ei kuluttajalle saa tarjota ostettavaksi, vuokrattavaksi tai lainattavaksi eikä luovuttaa video- tai muuta kuvaohjelmaa ennen kuin ohjelma on tarkastettu ja hyväksytty levitettäväksi tämän lain mukaisesti, jollei jäljempänä toisin säädetä.

Tässä laissa tarkoitetaan:

1) *kuvaohjelmalla* liikkuvina kuvina katseltavaksi tarkoitettua tallenteella levitettävää ohjelmaa;

2) *kuluttajalla* sitä, joka hankkii ohjelman yksinomaan tai pääasiallisesti esitettäväksi yksityisesti kodissa tai olosuhteiltaan muuten siihen rinnastettavassa paikassa; ja

3) *levittämisenä* ohjelman 1 momentissa tarkoitettua tarjoamista tai luovuttamista kuluttajalle.

Tätä lakia sovellettaessa rinnastetaan ohjelman levittäjään yhdistys tai muu yhteenliittymä, joka vastikkeesta, jäsenmaksua vastaan tai muutoin välittää jäsenilleen tai toimintaansa osallistuville kuvaohjelmia, sekä kuluttajaan tällaisen yhdistyksen tai yhteenliittymän toimintaan osallistuva.

2 §

Elokuviin tarkastusta koskeva viittaussäännös

Elokuvan tarkastamisesta elokuvan esittämistä varten on säädetty elokuvien tarkastuksesta annetussa laissa (299/65).

3 §

Subde elokuvien tarkastukseen

Elokuvaa, joka on tarkastettu elokuvien tarkastuksesta annetun lain mukaisesti ja jonka esittämistä ei ole kielletty sellaisella perusteella, joka vastaa tämän lain 8 §:n 1 momentissa tarkoitettua perustetta, saadaan levittää elinkeinotoiminnassa kuluttajalle ilman tämän lain mukaista tarkastamista. Jos elokuvan esittäminen on kielletty tällaisella perusteella, elokuvaa ei saa levittää elinkeinotoiminnassa kuluttajalle.

Jos elokuvien tarkastuksessa annetun määräyksen mukaan elokuvaa ei saa esittää kuuttatoista tai kahdeksatoista vuotta nuoremmille, ei ohjelmaa saa levittääkään tätä nuoremmille.

Jos elokuvasta on määrätty 8 §:n 1 momentissa tarkoitettua perustetta vastaavalla perusteella poistettavaksi kohtia, sitä saadaan tarkastuttamatta levittää vain, kun määrätty poistot on tehty.

4 §

Viranomaisen ja Oy. Yleisradio Ab:n valmistaman ohjelman vapauttaminen tarkastuksesta

Edellä 1 §:ssä säädetty tarkastuttamisvelvollisuus ei koske ohjelmaa, jonka viranomainen taikka Oy. Yleisradio Ab. on valmistanut tai valmistuttanut.

5 §

Lupa tarkastamattomien ohjelmien levittämiseen

Opetusministeriö voi kuvaohjelmien valmistusta tai maahantuontia harjoittavan elinkeinonharjoittajan hakemuksesta antaa luvan siihen, että tämän elinkeinonharjoittajan valmistamia tai maahantuomia ohjelmia saadaan levittää elinkeinotoiminnassa ilman tarkastusta.

Edellä 1 momentissa tarkoitettu lupa voidaan myöntää vain, jos voidaan perustellusti olettaa, ettei ohjelmisto tule sisältämään tämän lain nojalla kiellettäviä esityksiä. Lupa myönnetään määräajaksi, enintään kolmeksi vuodeksi kerrallaan. Lupa voidaan liittää tarpeelliseksi katsottavia ehtoja.

Lupa voidaan peruuttaa, jos elinkeinonharjoittaja on saattanut levitykseen 8 §:n nojalla kiellettäviä ohjelmia tai rikkonut lupaan liitettyjä ehtoja.

Opetusministeriön tämän pykälän nojalla tekemästä päätöksestä ei saa valittaa.

6 §

Sisällön ja käyttötarkoituksen perusteella tarkastuksesta vapautetut ohjelmat

Tarkastuksesta on vapautettu ohjelma:

1) joka on valmistettu yksinomaan opetusta, ammattikoulutusta, aikuiskasvatusta, yleissivistävää tarkoitusta, tieteellistä tutkimusta taikka harastustoimintaa tai opiskelua varten;

2) joka on valmistettu yksinomaan tavaran tai palveluksen esittelyä tai mainontaa varten;

3) joka sisältää yksinomaan tai pääasiallisesti toisinnoksia musiikkiesityksistä taikka urheilukilpailuista tai muista urheilu- tai liikuntatapahtumista;

4) joka sisältää yksinomaan dokumentaarista aineistoa taikka ajankohtaista uutisaineistoa;

5) joka sisältää lasten katseltaviksi tarkoitettuja animaatio- tai leikki-, askartelu- tai muita sen kaltaisia esityksiä;

6) jossa käsitellään matkailua, luontoa tai niihin verrattavia aiheita; tai

7) jonka sisältö on uskonnollinen.

Lisäksi tarkastuksesta on vapautettu video- tai muut ohjelmapelit, joissa pelaaja voi vaikuttaa näyttölaitteessa näkyviin tapahtumiin.

7 §

Määräys ohjelman tarkastamisesta

Tarkastusviranomainen voi määrätä, että levityksessä oleva ohjelma, jota ei ole 4 — 6 §:n säännösten perusteella toimitettu tarkastukseen, on tarkastettava siten kuin ohjelmien tarkastuksesta on tässä laissa säädetty. Levittäjä on velvollinen toimittamaan tarkastusviranomaiselle tarkastettavaksi määrätyn ohjelman.

8 §

Kieltoperusteet

Ohjelmaa ei saa hyväksyä levitettäväksi:

1) jos se on ilmeisesti lain vastainen; tai

2) jos se, ottaen huomioon miten sen tapahtumat on kuvattu tai millaisessa yhteydessä ne on esitetty, on epäsiiveellinen tai raaistava taikka on omiaan kauhua herättämällä tai muulla tavoin vaikuttamaan mielenterveyttä vahingoittavasti.

Ohjelman levittämisen ehdoksi voidaan asettaa, että ohjelmasta poistetaan määrätyt 1 momentissa tarkoitetun laatuiseet kohdat.

Tarkastusviranomaisella on oikeus, kun 1 momentissa mainittujen perusteiden soveltaminen sitä edellyttää, kieltää ohjelman levittäminen elinkeinotoiminnassa kahdeksaatoista tai kuutta-toista vuotta nuoremmille.

9 §

Ohjelman uudelleen tarkastaminen

Opetusministeriö voi antaa tarkastusviranomaiselle määräyksen, että levitettäväksi hyväksytty ohjelma on tarkastettava uudelleen siten kuin ohjelmien tarkastuksesta on tässä laissa säädetty, jos hyväksymisen edellytyksenä olleet yleiset olosuhteet ovat olennaisesti muuttuneet tai erityisen painavat syyt sitä muutoin vaativat. Tarkastusviranomainen voi velvoittaa levittäjän toimittamaan sille uudelleen tarkastettavaksi määrätyn ohjelman.

Lainvoimaisen päätöksen estämättä ohjelma voidaan ottaa uudelleen tarkastettavaksi.

Opetusministeriön tämän pykälän 1 momentin nojalla tekemään päätökseen ei saa hakea muutosta valittamalla.

10 §

Ilmoitus tarkastamattomista ohjelmista

Ennen kuin elinkeinonharjoittaja levittää ohjelmaa, jota ei ole toimitettu tarkastukseen 3 — 5 §:n ja 6 §:n 1 momentin säännösten nojalla, on elinkeinonharjoittajan tehtävä ilmoitus ohjelmasta tarkastusviranomaiselle. Ilmoituksen voi tehdä myös ohjelman valmistaja tai maahantuojat.

Ilmoituksessa on mainittava ohjelman nimi, valmistaja ja kesto sekä se, millä perusteella ohjelmaa ei ole toimitettu tarkastukseen. Ilmoituksessa on myös lyhyesti selostettava ohjelman sisältö.

11 §

Merkinnät

Elinkeinotoiminnassa kuluttajalle levitettävän ohjelman tallenteeseen tai tallenteen päällykseen on tehtävä ohjelmaa koskevat merkinnät siten kuin asetuksella tarkemmin säädetään.

12 §

Tiedot tarkastuspäätöksistä

Tarkastusviranomaisen pitää luetteloa tämän lain nojalla tarkastetuista ohjelmista ja elokuvien tarkastuksesta annetun lain mukaisesti tarkastetuista elokuvista. Jokaisella on oikeus saada tietoja luettelosta.

Tarkastusviranomaisen julkaisee määräajoin ilmoituksen niistä tarkastetuista kuvaohjelmista ja elokuvista, joita ei ole sellaisenaan hyväksytty esitettäväksi tai levitettäväksi kaikenikäisille. Tällaista ohjelmaa tai elokuvaa koskevan tarkastuspäätöksen katsotaan tulleen yleisön tietoon kahden viikon kuluessa ilmoituksen julkaisemisesta.

Asetuksella säädetään tarkemmin 1 momentissa tarkoitettuun luetteloon otettavista tiedoista, luettelon pitämisestä sekä 2 momentissa tarkoitettujen ilmoituksen sisällöstä ja ilmoituksen julkaisemisesta.

13 §

Tarkastusviranomaisen

Tässä laissa tarkoitettujen ohjelmien tarkastuksen toimittaa valtion elokuvatarkastamo (*tarkastusviranomaisen*). Elokuvatarkastamon päätösvaltaisuudesta ohjelmien tarkastuksessa on soveltuvin osin voimassa, mitä elokuvien tarkastuksen toimittamisesta annetun lain (300/65) 2 §:n 2 ja 3 momentissa on säädetty.

14 §

Muutoksenhaku

Tarkastusviranomaisen tämän lain nojalla antamaan päätökseen haetaan muutosta valittamalla valtion elokuvalautakunnalta siten kuin elokuvien tarkastuksen toimittamisesta annetun lain 5 §:ssä on säädetty.

Tarkastusviranomaisen 7 §:n nojalla tekemästä päätöksestä ei kuitenkaan saa valittaa.

Valitusasiain käsittelystä elokuvalautakunnassa ja lautakunnan päätösvaltaisuudesta on voimassa, mitä elokuvien tarkastuksen toimittamisesta annetun lain 5 §:n 2 momentissa ja 6 §:n 2 momentissa on säädetty.

Muutoksenhausta elokuvalautakunnan päätökseen on voimassa, mitä elokuvien tarkastuksen toimittamisesta annetun lain 7 §:ssä on säädetty.

15 §

Tarkastusmaksu

Tarkastusviranomaisen toimittamasta tarkastuksesta perii tarkastusviranomaisen maksun, jonka suuruudesta säädetään tarkemmin asetuksella. Maksun suuruus määrätään noudattaen, mitä valtion maksuperustelaisissa (980/73) on säädetty.

Milloin ohjelma on määrätty 9 §:n nojalla uudelleen tarkastettavaksi, on tämä tarkastus maksuton.

Edellä 1 momentissa tarkoitettut maksut saadaan periä ilman tuomiota tai päätöstä niin kuin verojen ja maksujen perimisestä ulosottotoimin annetussa laissa (367/61) on säädetty.

16 §

Rangaistus- ja uhkasakkosäännökset

Joka vastoin tätä lakia

1) levittää ohjelmaa, jota ei ole tarkastettu siten kuin tässä laissa on säädetty;

2) levittää ohjelmaa tämän lain mukaisen tarkastuspäätöksen tai 3 §:n säännösten vastaisesti;

3) laiminlyö 10 §:ssä säädetyn ilmoitusvelvollisuuden;

4) antaa 10 §:ssä tarkoitettussa ilmoituksessa väärän tai harhaanjohtavan tiedon; tai

5) levittää ohjelmaa, jonka tallenteeseen tai tallenteen päällykseen ei ole tehty 11 §:n mukaisia merkintöjä tai jonka tallenteeseen tai tallenteen päällykseen on tehty vääriä tai harhaanjohtavia merkintöjä,

on tuomittava kuvaohjelmien tarkastuksesta annettujen säännösten rikkomisesta sakkoon tai enintään kuudeksi kuukaudeksi vankeuteen.

Lääninhallitus voi tarkastusviranomaisen pyynnöstä velvoittaa sen, joka on laiminlyönyt 7 §:ssä tai 9 §:n 1 momentissa tarkoitetun velvollisuutensa toimittaa ohjelma tarkastusviranomaiselle, sakon uhalla täyttämään velvollisuutensa. Päättökseen, jolla uhkasakko on asetettu, ei saa hakea valittamalla muutosta.

17 §

Etsintä

Jos on syytä epäillä, että joku on syyllistynyt 16 §:n 1 momentin 1 tai 2 kohdassa tarkoitettuun menettelyyn, voidaan liikkeessä tai muussa paikassa, jossa kuvaohjelmia levitetään, toimittaa etsintä lainvastaisesti levitettävien tai levitettyjen kuvaohjelmien löytämiseksi. Etsinnässä on noudatettava, mitä kotietsinnästä rikosasioissa on säädetty.

18 §

Asetuksenantovaltuus

Tarkempia säännöksiä tämän lain täytäntöönpanosta annetaan tarvittaessa asetuksella.

19 §

Voimaantulo

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 198 .

Tämän lain 1 §:n säännösten estämättä voidaan elinkeinotoiminnassa levittää kuvaohjelmia niitä tarkastuttamatta yhden vuoden ajan tämän lain voimaantulosta. Samoin voidaan elinkeinotoiminnassa sanotun ajan levittää kuluttajille kuvaohjelmia, joiden tallenteeseen tai tallenteen päällykseen ei ole tehty 11 §:n mukaisia merkintöjä. Lain 10 §:ssä tarkoitetut ilmoitukset on tehtävä viimeistään yhden vuoden kuluttua tämän lain voimaantulosta.

Ennen lain voimaantuloa voidaan ryhtyä lain täytäntöönpanon edellyttämiin toimenpiteisiin.

2.

Laki**rikoslain 16 luvun 26 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan rikoslain 16 luvun 26 §:n 2 momentti, sellaisena kuin se on 18 päivänä maaliskuuta 1983 annetussa laissa (283/83), näin kuuluvaksi:

16 luku

Rikoksista julkisista viranomaisista ja yleistä järjestystä vastaan

26 §

— — — — —
Mitä 1 momentissa on säädetty, ei sovelleta, jos väkivallan esittämistä on elokuvan tai tallenteen tiedonvälitystä palvelevan luonteen taikka ilmeisen taiteellisen arvon vuoksi pidettävä perusteltuna. Jos elokuvan tai tallenteen sisältämä esitys on tarkastettu ja hyväksytty esitettäväksi elokuvien tarkastuksesta annetun lain (299/65)

taikka levitettäväksi video- ja muiden kuvaohjelmien tarkastamisesta annetun lain (/) mukaisesti, ei 1 momentin säännöksiä myöskään sovelleta. Jos tallenteen valmistajalla tai maahantuojalla ilmeisesti on ollut aikomus toimittaa tallenteen sisältämä esitys elokuvien tarkastukseen ennen tallenteen kaupaksi tai vuokralle tarjoamista tai luovuttamista, ei valmistamisesta tai maahantuonnista ole tuomittava rangaistusta 1 momentin nojalla.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 198 .

Helsingissä 22 päivänä elokuuta 1986

Tasavallan Presidentti

MAUNO KOIVISTO

Ministeri *Gustav Björkstrand*

2.

Laki

rikoslain 16 luvun 26 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan rikoslain 16 luvun 26 §:n 2 momentti, sellaisena kuin se on 18 päivänä maaliskuuta 1983 annetussa laissa (283/83), näin kuuluvaksi:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

16 luku

Rikoksista julkista viranomaista ja yleistä järjestystä vastaan

26 §

Mitä 1 momentissa on säädetty, ei sovelleta, jos väkivallan esittämistä on elokuvan tai tallenteen tiedonvälitystä palvelevan luonteen taikka ilmeisen taiteellisen arvon vuoksi pidettävä perusteltuna. Jos elokuvan tai tallenteen sisältämä esitys on elokuvien tarkastuksessa hyväksytty esitettäväksi, ei 1 momentin säännöstä myöskään sovelleta. Jos tallenteen valmistajalla tai maahantuojalla ilmeisesti on ollut aikomus toimittaa tallenteen sisältämä esitys elokuvien tarkastukseen ennen tallenteen kaupaksi tai vuokralle tarjoamista tai luovuttamista, ei valmistamisesta tai maahantuonnista ole tuomittava rangaistusta 1 momentin nojalla.

Mitä 1 momentissa on säädetty, ei sovelleta, jos väkivallan esittämistä on elokuvan tai tallenteen tiedonvälitystä palvelevan luonteen taikka ilmeisen taiteellisen arvon vuoksi pidettävä perusteltuna. Jos elokuvan tai tallenteen sisältämä esitys on tarkastettu ja hyväksytty esitettäväksi elokuvien tarkastuksesta annetun lain (299/65) taikka levitettäväksi video- ja muiden kuvaohjelmien tarkastamisesta annetun lain (/) mukaisesti, ei 1 momentin säännöksiä myöskään sovelleta. Jos tallenteen valmistajalla tai maahantuojalla ilmeisesti on ollut aikomus toimittaa tallenteen sisältämä esitys elokuvien tarkastukseen ennen tallenteen kaupaksi tai vuokralle tarjoamista tai luovuttamista, ei valmistamisesta tai maahantuonnista ole tuomittava rangaistusta 1 momentin nojalla.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 198 .